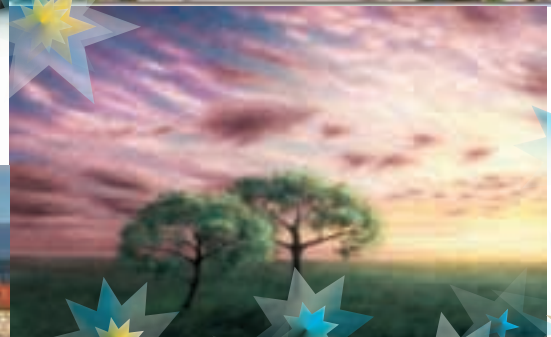
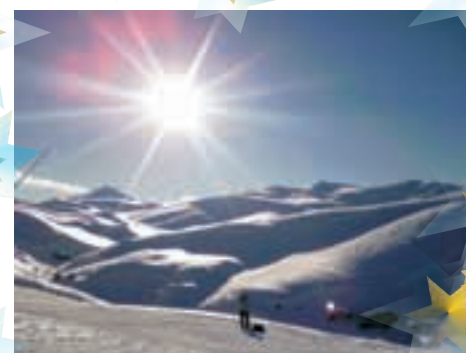

Христина Кралева
Елена Станојковиќ

Весна Павловиќ
Соња Киrkовска

ОПШТЕСТВО

ЗА V ОДДЕЛЕНИЕ ДЕВЕТГОДИШНО
ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

The page is decorated with numerous stylized stars of varying sizes and colors (light blue, yellow, and white) scattered across the background.

Христина Кралева
Елена Станюковиќ

Весна Павловиќ
Соња Кирковска

ОПШТЕСТВО

ЗА ПЕТО ОДДЕЛЕНИЕ ДЕВЕТГОДИШНО
ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ

Драги ученици,

Чест ни е да ви го претставиме учебникот по Општество за петто одделение со кој ќе се дружите во текот на целата учебна година. Со помош на учебникот ќе го проширите своето знаење со минатото на македонскиот народ низ вековите, ќе се запознаете со нашата татковина денес, со секојдневниот живот, со карактеристиките на Република Македонија како држава и со многу други корисни теми.

Ќе го збогатите своето знаење со нови поими поврзани со сите сегменти на едно државно уредување, ќе го сфатите значењето на живеењето во група, ќе научите да почитувате правила и да учествувате во разрешување на конфликти, ќе ги запознаете основните човекови права и должности, како и правата на децата.

Новите содржини ќе ве запознаат и ќе ве научат повеќе да го цените, да го чувате и да го негувате културното наследство на Република Македонија. Ќе ги запознаете причините за иселување, како и врските на иселениците со татковината. Ќе се запознаете со институциите на Европската унија и со нивните основни функции, со проблемите во светот и со учеството на Република Македонија во разрешувањето на тие проблеми.

Се надеваме дека содржините од учебникот ќе го привлечат вашето внимание. Ви посакуваме успешна работа.

Авторите

ЛЕГЕНДА

Кога ќе работиш со учебникот, низ него ќе сретнеш слики кои ќе ти бидат водич во твојата работа. Ќе ти покажат што е твојата задача. Убаво разгледај ги, зошто често ќе ги среќаваш.

Изработи ја задачата

Иди види на

[www. Google.com](http://www.Google.com)

Следи го линкот

Работи по групи

Дискутирај, дебатирај, кажувај
мислење

Научи сам

Истражувај

Изврши посета

Разговарај со одделението

Работи во пар

Тема број 1

Нашата татковина Република Македонија

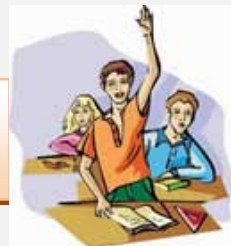
Во оваа тема ќе се запознаеш со:

- карактеристиките на Република Македонија како држава;
- ќе ги согледаш разликите помеѓу Република Македонија и нејзините соседи;
- ќе ги запознаеш симболите на нашата татковина;
- основните стопански ,политички и културни функции на главниот град на Република Македонија;
- местоположбата на Република Македонија на географска карта и на глобус;
- природните карактеристики на Република Македонија;
- основните карактеристики за одделни периоди од македонското минато;
- формирање на современата македонска држава;
- државното уредување на Република Македонија;
- најважните стопански гранки во Републка Македонија;
- туризмот во нашата таковина;
- културниот живот и институциите на културата (библиотека, театар, балет, кино);
- верските различности и населението на Република Македонија;
- правата и должностите на граѓаните на Република Македонија.

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА – НАШАТА ТАТКОВИНА

*Со помош на техниката *бура на идеи* да ги разбудиме нашите предзнаења за поимите: **држава, татковина, република.**

Република Македонија е твојата *татковина*.

Таа се наоѓа на европскиот континент, поточно во *централниот дел* на Балканскиот Полуостров. Главен град е Скопје. Македонија на исток граничи со Бугарија, на север со Косово и со Србија, на запад со Албанија и на југ со Грција.

Македонија е **суверена, самостојна, демократска држава** и има вкупно 25.713 километри квадратни во кои живеат околу два милиони жители, од кои мнозинството се Македонци. Официјален јазик е *македонскиот јазик*, додека официјална валута е *македонскиот денар*. Во Македонија, освен Македонци, живеат Албанци, Турци, Срби, Роми и други припадници на етничките групи.

Државата ја претставуваат повеќе институции кои имаат моќ да ги создаваат правилата кои владеат со луѓето во едно или повеќе општества. Таа има суверенитет врз определена територија.

Република е облик на државно уредување каде населението ја избира власта во државата за определен број години. На чело на републиката стои избран претседател.

Татковина е родната земја на еден човек. Секој човек припаѓа на една етничка заедница која формирала своја држава и која ја нарекува татковина. Поединецот се идентификува со ова парче земја и е цврсто поврзан за него, и тој, и неговите поколенија.

Во оваа табела вметни ги поимите кои ги доби со *бурата на идеи* и со разговорот за твојата татковина.

					држава			
		Скопје						
							татковина	

Иди види на
www.mk.wikipedia.org

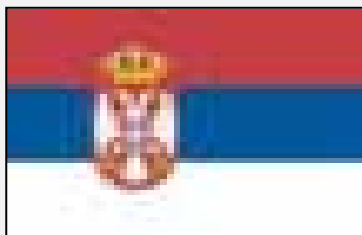
СОСЕДНИ ДРЖАВИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Научи сам...

Учениците се делат на пет групи (Албанија, Грција, Косово, Србија, Бугарија). Секоја од групите треба да истражува за државата на којашто и припаѓа - местоположбата, главниот град, знаме, некоја знаменитост или карактеристика на државата. При истражувањето групите треба да користат учебник, енциклопедии, интернет, слики, кажувања од возрасните, карти... Излагање на групите.

Според позицијата на знамињата во учебникот (север, југ, исток, запад), пронајди го името на државата и името на нејзиниот главен град, употребувајќи го текстот што е подолу како извор на твоето знаење...

Да заклучиме:

Република Македонија на исток граничи со Република Бугарија, на север со Република Србија и со Република Косово, на запад со Република Албанија и на југ со Република Грција. Должината на државните граници изнесува вкупно 766 km, и тоа:

- Република Грција 246 km;
- Република Србија и Република Косово 221 km;
- Република Албанија 151 km;
- Република Бугарија 148 km;

Географската положба на **Република Македонија** е од големо значење, како централна балканска држава, бидејќи таа граничи со пет држави кои физички ги поврзува. Соседните држави меѓу себе вршат трговска размена и дополнување на нивните економии.

Нашиот јужен сосед е **Грција** со главен град **Атина**. Грција излегува на три мориња: *Егејското Море, Јонското Море и Средоземното Море*. Грција се наоѓа на крстопатот на Европа, Азија и Африка и претставува родното место на *демократијата, на европската филозофија, на Олимписките игри, на големи научни и математички принципи, како и на европската драма*.

Нашата држава на север граничи со **Република Србија и со Република Косово** чиишто главни градови се **Белград и Приштина**. Република Србија и Република Косово се континентални држави кои се наоѓаат во централниот дел на Балканскиот Полуостров. Голем потенцијал во Србија има речниот транспорт. Иако не излегува на море, во Србија има околу 2000 километри пловни реки и канали од коишто најголема е реката Дунав. Својата независност Косово ја стекна во 2009 година, како автономна покраина на Србија.

Албанија е нашиот западен сосед. Главен град е **Тирана**. Албанија е медитеранска и балканска земја во Југоисточна Европа. Албанија излегува на Јадранско Море. Најголемиот дел од населението се етнички Албанци, но има и бројно грчко, македонско, ромско, влашко, црногорско и др. население. Народот што живее во неа ја вика „земја на орелот“ или „земја на планинскиот орел“.

Бугарија е нашиот источен сосед. Таа е држава од Југоисточна Европа која излегува на Црно Море. Главен град е **Софија**. Во неа живеат претежно Бугари, но има и други етнички заедници. Климата во Бугарија е умерено-континентална со топли лета и студени зими. Таа е членка на ЕУ од 2007 година.

Со помош на техниката *петоред* претстави ги карактеристиките на твојата и на соседните држави.

1.Албанија	1.Бугарија
2.медитеранска,балканска	2.
3.се развива, се модернизира, се гради	3.
4.Албанците зборуваат албански јазик.	4.
5.Тирана	5.

Која од соседните држави најмногу ти се допаѓа? Зошто?
 Напиши состав за државата која си ја посетил!
 Направи петоред за останатите три држави и за Македонија за домашна задача.

ДРЖАВНИ СИМБОЛИ НА Р. МАКЕДОНИЈА

Државно знаме е официјално знаме на некоја држава.

Знамето на Македонија има црвена основа, а на основата е златно-жолтото сонце со 8 краци.

Модифицирано е од знамето со *свездата од Кутлеи* кое претставува национално знаме на сите Македонци

знаме

грб

химна

Грбот на Македонија е симбол на слободата и богатството на македонската земја. Житното класје, афионот и тутунот го претставуваат богатството на Македонија. Народниот мотив на лентата го изразува богатството и убавината на народниот бит.

Национална химна е патриотска музичка композиција која потсетува и се повикува на историјата, традицијата и борбата на народот на една земја. Химната на Р. Македонија се вика „*Денес над Македонија се раѓа*„. Автор на текстот е Владо Малески, а автор на музиката, Тодор Скаловски. Напишана е во 1941 година.

На часот по музичко обработете ја химната „Денес над Македонија се раѓа“

На часот по ликовно нацртајте го знамето на Македонија на хамер

Денес над Македонија

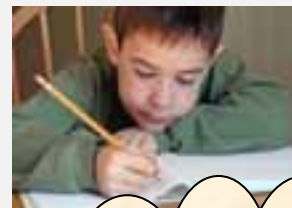
(Stamen Stafilov: Monography)

Stamen Stafilov

Денес над Македонија

Денес над Македонија се раѓа,
ново сонце на слободата!
Македонците се борат,
за своите правдини!
Македонците се борат,
за своите правдини!
Одново сега знамето се вее,
на Крушевската република!
Гоце Делчев, Питу Гули,
Даме Груев, Сандански!
Гоце Делчев, Питу Гули,
Даме Груев, Сандански!
Горите Македонски шумно пеат,
нови песни, нови весници!
Македонија слободна,
слободно живее!
Македонија слободна,
слободно живее!

Задача:

Со помош на
техниката **двоен
запис** препиши ги
стиховите од
химната кои кај тебе
побудуваат најсилни
чувства и за секој
стих дај по еден
коментар

Цитат од текст

Коментар на цитатот

Деца, што мислите, што претставуваат жолтата и црвената боја на македонското знаме?

Жолтата боја ја претставува
слободата за која се бореле
Македонците, слободна
Македонија.

Црвената боја ја претставува
пролеаната крв на борците за
слободна Македонија.

МЕТРОПОЛА

Кој е градот на фотографијата?

Задача: Со наставникот заедно преслушајте ја песната „ Скопје „ од Влатко Стефановски и скопската група „ Леб и сол,, која е хит слушан до ден денес....

Обиди се да го пополниш гроздот со помош на претходните знаења. Потоа со помош на новите знаења провери и дополни...

Скопје

Скопје има
микроклима, изгор
лето, кочан зима,
градски цигли, голи
брда, сино небо, земја
тврда .

Матен Вардар брзо
тече, тајни носи, време
влече.

Скопје прави падни -
стани, има девет лут
рани.

Скопје има славни
маала -дебар мала није
шала.

Скопје јавва брзо коњче,
а брзо момче македонче.

Насмевни се, не бери
гајле, намигни ми, ајде
наздравје, Скопје.

Градов пости, градов
писе, градов демне,
градов спие, рано утро
шкембе чорба, после
секој своја борба.

Млади моми љубов
водат, душа вадат, очи
бодат.

Разни бељи прваат деца,
сите ќе ги папа меца.

Насмевни се, не бери
гајле, намигни ми ајде
наздравје, Скопје.

Јас и ти сме браќа стари
таква љубов чини пари,
ти ме чуваш, ти ме
свакаш, ти за кусур не
ми факаш.

**Насмевни се, не бери
гајле, намигни ми ајде
на здравје, Скопје!**

Скопје- главен град на Р. Македонија

Скопје е најголемиот град кој воедно претставува политички, стопански, културен и образовно-научен центар. Се наоѓа во средишниот дел на Балканскиот Полуостров, распространет на бреговите на реката Вардар.

Трговски центар Соравија

Скопје е мешавина од разни култури, архитектури и вери, и тие го прават оригинален и специфичен. Скопје е и град свртен кон иднината, во кој може да се најдат современи хотели, сместени во старинските улици поплочени со турска калдрма, има и згради од времето на Југославија, но и модерни кафулиња, ресторани и продавници...

Климата во Скопје ја карактеризираат лета кои се долги, суви и жешки, а зимите се ладни со многу магловити денови (континентална клима).

Релјеф - Низ Скопската котлина протекува реката Вардар. Скопската котлина ја опкружуваат планините: Водно, Караџица, Осој, Жеден и Скопска Црна Гора.

Населението на градот постојано се зголемува, пред се поради големиот број доселувања. Во Скопје, пред се, луѓето се доселуваат поради стопанско – економски причини или поради продолжување на своето образование. *Места од интерес за туристички разгледувања* се: Камениот мост, тврдината Кале, црквата “Свети Спас”, старата турска чаршија, Старата железничка станица, Милениумскиот крст, спомен-куќата на Мајка Тереза, Аквадуктот, Соборниот храм

Ако сакаш повеќе да знаеш

Најстарите сведоштва и археолошки пронајдоци тврдат дека Скопје било населено уште од 4 000 г.пр.н.е.

Античкото име е Скупи.

*Австро-унгарскиот император **Пиколомини** во 1689 год. го запалил градот за да го спречи ширењето на **чумата** која го зафатила градот.*

Османлиите му го дале името Ускуп.

*Свеец-заштитник на градот Скопје е **Св. Богородица**.*

*Во црквата **Св.Спас** се наоѓа гробот на големиот македонски великан и борец за слободна Македонија- **Гоце Делчев**.*

*Скопје е погоден од **три катастрофални земјотреси**: 518 год, 1555 г. и 1963 г.. Во сите три има претрпено големи материјални итети и човечки загуби.*

Св. Климент Охридски, споменикот на Скендер-бег и др.

Скопје, исто така, е и *центар на културните случувања* во Македонија. Од сите интересни случувања во Скопје би ги издвоиле... *Белите ноќи, Скопскиот џез-фестивал, Винофест, Баскер-фест, Звуци на чаршијата, Априлијада, Ден на пролетта-Засади дрво* и многу други.

Во Скопје се наоѓа најголемиот државен универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Освен него, нашата македонска младина ја образуваат и многу странски универзитети.

Одговори ги прашањата :

- Што е метропола?
- Скопје е главен град на која држава?
- Која река тече низ Скопје и со кои планини е опкружен градот?
- Опиши ја климата во Скопје.
- Наброј места вредни за посета на туристите во Скопје !
- Кои славни личности потекнуваат од Скопје?
- Колку земјотреси го погодиле Скопје?

Иди види на

www.gradskopje.gov.mk

Задача за одделението:

Изработете **виден весник** за нашиот главен град Скопје. Собирајте слики, изјави од родители, цртежи... (селектирајте, организирајте, обојте, украсете), а потоа истакнете го пред другите одделенија во вашето училиште....

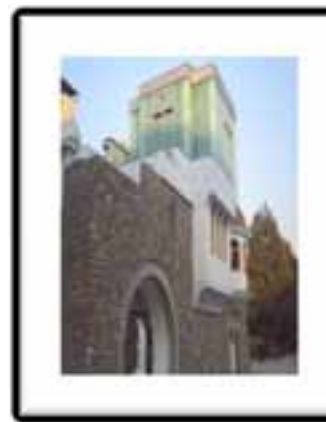
На 26 јули 1963 година во 5:17 часот Скопје беше разурнато од земјотрес со јачина од 9 степени според Меркалиевата скала.

Под урнатините животот го загубија 1 070 негови граѓани.

ПОЗНАТИ ЛИЧНОСТИ ОД СКОПЈЕ

-Јустинијан I- римски император

-Мајка Тереза- светски хуманист (спомен-куќата на Мајка Тереза во Скопје-подола на сликата)

Симон Трпчевски-пијанист

Милчо Манчевски-режисер

Есма Реџепова – вокална интерпретаторка

Срѓан Керим-претседател на Генералното собрание на ОН

МЕСТОПОЛОЖБАТА И ПРИРОДНИТЕ ОСОБЕНОСТИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Ајде малку да се разбудиме и да ги евоцираме нашите знаења ! Потсети се на претходните неколку лекции и пополни ја точно картата . Македонија и нејзините соседи се тие што не интересираат !

Географски регион е една поширока област на еден континент.

Местоположба- место на наоѓање или простирање.

Сега , откако ја заврши својата задача и ги обележа Македонија и нејзините соседи на картата, прочитај го текстот подолу и спореди ги дадените одговори со фактите во учебникот. Можеш и да ги прошириш своите знаења така што ќе ги обележиш и соседите на нашите соседи...

*Балканскиот Полуостров е полуостров што се наоѓа во Југоисточна Европа . Името му е дадено по Балканските Планини (во Бугарија тие се викаат Стара планина или **Балкан**) кои се како венец кој започнува во Бугарија, а продолжуваат во Србија.*

Задача:

Примени го твоето знаење на картата на Европа... Пронајди ја Македонија во поширокиот регион.

Балканскиот Полуостров ги опфаќа државите:

- Албанија
- Босна и Херцеговина
- Бугарија
- Грција
- Македонија
- Црна Гора
- Србија
- Косово
- Турција

Како балкански земји може да се сретнат и:

- Хрватска
- Словенија
- Романија

Глобус (Земјина топка) –положбата на Македонија во светот

Р. МАКЕДОНИЈА – ПРИРОДНИ ОСОБЕНОСТИ

Релјефот е претежно **ридско-планински**. Највисоките планини со своите највисоки врвови се: *Кораб 2,764 м; Шар Планина 2747 м; Баба Планина 2,601 м; Јакупица, Нице, Даутица и многу други.* **Најдолга река е реката Вардар** и во најголем дел тече низ централниот дел на

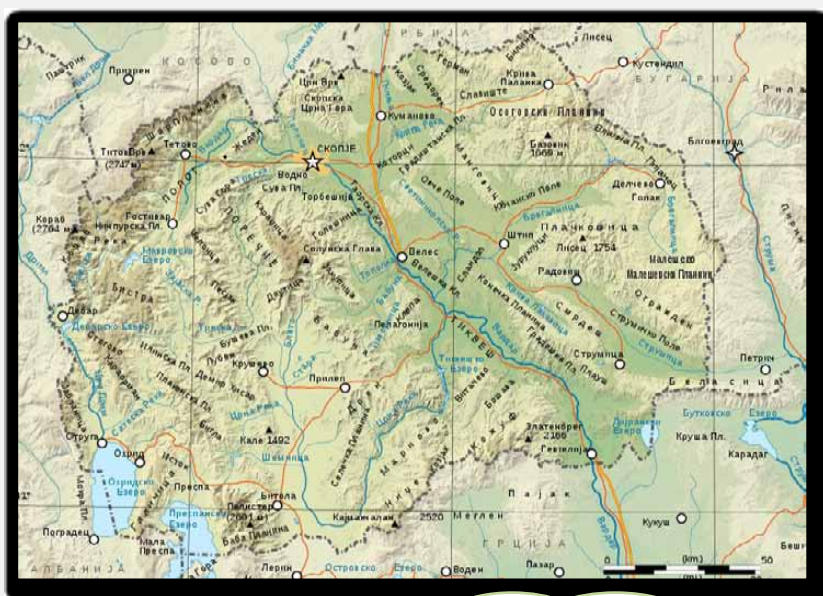
државата. Нејзиниот слив е дел од егејското сливно подрачје. Други поголеми реки во Р. Македонија се: Црн Дрим, Црна Река, Пчиња, Бабуна, Треска, Струма и др.

Најголема рамнина е Пелагонија на која се одгледуваат многу култури специфични за ова климатско подрачје. Пелагонија е **најголемата житница во Р. Македонија**.

На јужната граница на Република Македонија лежат **три** големи природни езера:

- **Охридско Езеро** кое е поделено меѓу Република Македонија (2/3) и Република Албанија (1/3)
- **Преспанско Езеро** кое е поделено меѓу Република Македонија, Република Албанија и Република Грција
- **Дојранско Езеро** кое е поделено меѓу Република Македонија и Република Грција

Територијата на Република Македонија се наоѓа на сеизмички активно подрачје. Изложена е на многубројни земјотреси, од кои неколку се покажале катастрофални.

Топографска карта на РМ во поголем размер на стр. 66

Еве ти една топографска карта на Македонија, ќе ти послужи за да ги пронајдеш сите нови поими кои ги стекна на овој час...

Царската ќерка и екимо

Марко Цепенков

Една царска ќерка боледуала од некоа мисла што имала. Сите царски екими ја ватиле да ја лекуаат и никој лек не беше нашол. Од ден на ден се полошо се чинела и на лице гинела.

Чул еден стар еким што бил забораен од светот поради староста што ја имал, никој не беше го викал.

- Ја чекај - рекол сам со себе - да појдам кај царската ќерка, да ја видам што болес имат и да ја оздравам.

Пошол и се преставил пред царската ќерка. Откога ја испрашал заради болеста од секаде што је и што ја боли, го нашол лекот.

- Мнозина екими - му рекол старио еким - те лекуале и билки ти давале и пак не те оздравеле, ќерко; јас без билки ќе те оздравам, да ме паметуаш и да велиш Бог да го прости старио еким што ме оздраве без билка.

- Оф, бре дедо - му рекла нажалено царската ќерка - ако можеш да ме оздравееш, јас ќе му речам на татка тебе да те клаит прв еким на столнината и голем бакшиш ќе ти даам.

Откоа чул екимо тие збори, отишол при куменцијата и напраил еден позлатен прстен со муур озгора. На мууро беше пишал вака: „Се што било - поминало, и се што ќе биди - ќе поминит“. И го донесол екимо прстено и је клал на прсто.

- Еве ти го леко, царска девојко - је рекол екимот - секој саат и секој ден, кога ќе ти дојдат лошата мисла што ти го мачит срцето, ќе го пееш муурот и ќе го поразмислиш тоа што ќе го пееш. Така ако го пееш и размислиш, до четириесет дни ќе оздравееш, бездруго те уверуам и со глава моја ти се таксуам: ако не оздравееш, да ми ја пресечите.

За вистина, царската ќерка беше оздравеала, побргу од четириесетте дни, од болеста што ја имала во мислата. Таа оздравела и екимо на голема чес беа го клале.

Активност

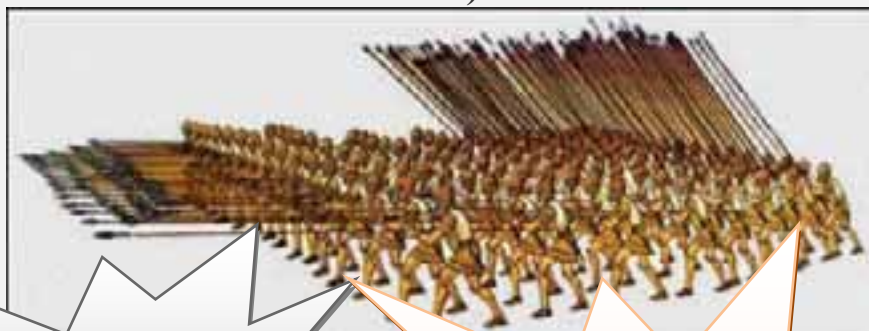
Кои титули на личности ги забележа во овој текст, што не се среќаваат во денешниот живот? Преку овој текст и содржините кои следат во учебникот ќе се запознаете со Македонија како држава, историјата на Македонија, народот, обичаите, културата, животот...

Периодизација на македонското минато

Македонците се посебна нација, етнички, јазично и културно различна од своите соседи. Почетоците датираат многу одамна во минатото.

Античкото македонско кралство се формирало околу 800 год.пр.н.е. со кралот *Каран*. Кралот Александар I Филхелен го проширил своето кралство и се борел како персиски сојузник во Грчко-персиските војни. Кралевите на Македонија го зајакнувале македонското кралство, станувајќи голема воена сила на Балканот. Од сите македонски кралеви најголеми се имињата на кралот **Филип II** и на неговиот син **Александар III Македонски**. Името на Александар го обележува периодот на издигнувањето на Македонија во светска империја. Таа ги ставила во подаништво сите нејзини соседи и ја победило најголемата дотогаш позната воена сила во светот - Персиската Империја. Македонското кралство се простирало од Европа, преку Африка се до Индија. Името и делата на Александар се раскажувале уште тогаш и оставиле значаен белег се до денес. Со смртта на Александар големата империја се распаднала на помали кралства. Славата на Македонија полека почнала да згаснува, се до последниот македонски крал Персеј кој го изгубил своето кралство од големите Римјани во 168 год. пр.н.е. Оттогаш Македонија станала вазал на Римското Царство и како таква останала се до неговото распаѓање.

*Македонска војска наречена **фаланга** која ја формирал и ја обучил македонскиот крал **Филип II Македонски** (на долната слика)*

Вазал- потчинет, зависен човек или зависна држава (вазална држава)

Фаланга-кај старите Македонци: борбен ред на пешадијата во форма на правоаголник

Ако сакаш да знаеш повеќе:

-во македонското кралство врховната (највисоката) власт ја имал **кралот**.

-плаќањето се вршело со златни, сребрени и бронзени пари наречени **статер** - златник

-античкото име на реката Вардар е **Аксиј** (Аксиос)

-штит, шлем и штитник за гради на **македонската фаланга**

Еге (*Ајга*) па потоа **Пела** била престолнината на Македонија.

Монети ковани за времето на Персеј

Задача:

Користи лексикон, речник на зборови, Интернет, знаење од постарите и објасни ги дадените зборови:

***Империја**-

***Кралство**-

***Царство**-

Александар III Македонски

Ако сакаш да знаеш повеќе:

Александар III имал три жени : Барсина, Роксана и Статира. Со сите три имал по еден син, но ниеден од тие синови не доживеал да стане крал.

Денес не е познато местото каде што е пренесено телото на Александар откако тој бил изнесен од своето вечно почивалиште во Александрија-Египет од римскиот император **Септимиј Север** во 199 год. од н.е.

Кралот **Персеј** во 168 год. пр.н.е. кај Пидна (денешна Грција) ја загубил битката со Римјаните. Бил фатен и однесен во Италија како заробеник, заедно со своето семејство, жена му и трите деца, Александар, Филип и Лариса.

Кога се формирало античкото македонско кралство?
Кој е најпознатиот антички македонски крал?
Која била македонската престолнина?
Што е фаланга?

РИМСКОТО ВЛАДЕЕЊЕ ВО МАКЕДОНИЈА

Македонија како воена сила му била достоин противник на Рим и му била главна пречка на пробивањето кон југ. Се воделе три Македонско-римски војни кои траеле околу 60 години. Кралот Филип V достоин им се спротивставувал, како и неговиот син кралот Персеј. **Стибера** е антички град (се наоѓа во близина на Прилеп) од каде што Персеј

се подготвувал за војната со Римјаните. Но, за несреќа, во 168 год.пр.н.е. кај градот Пидна (во денешна Грција) Персеј, поради својата неодлучност ја изгубил битката со Римјаните. Така Македонија потпаѓа под римско **вазалство**. Народот имал обврска да ги плаќа даноците што ги наметнувала власта и биле обврзани да војуваат во составот на римската војска. Бидејќи Римјаните се задржале долго на овие простори (од II век пр.н.е. до VII век од н.е.), извршиле големо влијание на животот и културата на народот. За време на своето владеење тие направиле многу патишта од кои најпознат е патот *Виа Игнатија* кој ја поврзувал Римската Империја од едниот крај до другиот. Римјаните изградиле нови и ги обновиле старите градови на кои им дале латински имиња. На територијата на денешна Р. Македонија се наоѓале *Стоби*, *Вила Зора*, *Стибера*, *Хераклеа*, *Скупи*, *Астибо* и други градови кои биле изградени по теркот на римските градови.

Археолошки локалитет Стоби (Македонија)

Со поделбата на Римското Царство на **Источно Римско Царство** (Византија – со седиште во *Цариград* – денешен Истанбул) и **Западно Римско царство** (Рим – со седиште во Рим – денешна Италија) во 395 г. од н.е. Македонија и припаднала на Византија.

Околу VI-VII век од север почнале да наоѓаат Словените и да ги населуваат овие простори, т.е. Балканскиот Полуостров, се до Пелопонез во Грција. Ситуацијата се сменила во Византиското Царство. Тоа не можело да ги издржи нападите на словенските племиња и на крајот се распаднало. По распаѓањето на Византија многу соседи се обидуваа да ја присвојат кон својата територија. Во тој период се случило мешање на Словените со домашното население и мешање на нивните култури. За овој период е карактеристично сеопштото прифаќање на **христијанската религија** и нејзино ширење во регионот.

Дознај повеќе:

Во 518 год.од н.е. се случил голем катастрофален земјотрес во кој настрадале дури 24 градови во регионот. Настрадале Скупи, Стоби, Хераклеа и многу други.

Стибера (близу Прилеп) е еден од најголемите антички градови, но и еден од најбогатите во овој регион. Градот, заедно со Гимназионот, Срадионот, салите-училници, бил најголем образовен центар во Македонија цели 600 год.

- Кога Македонија потпаѓа под римско вазалство?
- Колку време се задржале Римјаните на овие простори?
- Кои градови на територијата на денешна Македонија се изградени за време на римското владеење?

Според некои историчари словенската азбука и словенското писмо се наречени така бидејќи го проповедале христијанското слово, (писмо...букви)

Старословенскиот јазик се базирал на говорите од Јужна Македонија, особено врз говорите од Сухо и Високо (Солунскиот крај).

Пред создавањето на македонската сe-словенската азбука, македонските Словени и словенските народи користеле **грчки и латински** букви за запишување на своите мисли.

Глаголица

Ас, Буки, Вједи, Глаголи,
Добро, Ест, Живот, Зало,
Земли, Изе, И, Јерев, Како,
Луди, Мисли, Нас, Он,
Покој, Ритци, Слово, Тврдо....

ВРЕМЕТО НА СЛОВЕНСКИТЕ ПРОСВЕТИТЕЛИ – Св. КИРИЛ И МЕТОДИЈ

Од 855-886 година двајца Македонци, браќа, Кирил и Методиј, родум од Солун, ја создадоа **словенската азбука** и го промовираа христијанството меѓу Словените. Учениците на Кирил и Методиј, Климент и Наум од Охрид, продолжија да го шират христијанството на словенски јазик и го основаа првиот словенски универзитет, Охридската литературна школа. Денес, на тоа место, Плаошник, беше реставрирана и обновена црквата Св. Климент, во која се наоѓаат моштите на Св. Климент.

Глаголицата е всушност автентично самостојно писмо. Писмото е изработено со цел да се разликува од хеленската и од латинската азбука. Неа не ја измислиле Кирил и Методиј, туку таа постоела и се употребувала многу години пред новата ера. Тие само ја преиначиле, за полесно да ја прифатат словенските народи. Таа најпрвин се употребува во Македонија. Солунските браќа го ширеле христијанството, ги напишале првите книги на словенски јазик, со што биле поставени темелите на словенскиот јазик и писменост. Од Македонија писменоста се ширела кај другите словенски народи.

По нивната смрт нивните следбеници, Климент и Наум, ја продолжиле нивната работа. Ја преработиле глаголицата во **кирилица** во чест на своите учители. Го основале Универзитетот во Охрид, каде што дошле околу 3500 ученици кои сакале да го учат **божјето слово**. Благодарение на Кирил и Методиј и нивните следбеници, Климент и Наум, ние денес се служиме со **кирилицата**, како и сите други словенски народи во светот.

Кој ја напишал глаголицата?

Кој ја напишал кирилицата? Во чија чест?

Каде работеле и дејствувале браќата Кирил и Методиј?

Со востанијата во Македонија во втората половина на 10 век, во 969 година против бугарската и во 976 година против византиската власт, била создадена *македонската средновековна феудална држава*, позната уште и како **Самуиловото Царство**. Македонската средновековна феудална држава постоела се до 1018 година, кога била покорена од византиските војски.

Цар Самуил

Битката на Беласица 1014 година. Војската на Самуил била 14 000 на број. Василиј II ги поразил и ги казнил со ослепување, а на секој стоти војник му оставале по едно око за да може да ги врати своите другари кај царот Самуил.

Самуиловата тврдина над Охридското Езеро

Престолнината на царот Самуил била на островот *Ахил во Преспанското Езеро*, а потоа ја преместил во градот *Охрид на Охридското Езеро*. Таа денес е познато туристичко место во Охридската околина, а е позната како **Самуиловата тврдина**.

1. Кога била создадена македонската средновековна феудална држава и под чие водство?
2. Објасни ја битката на Беласица. Пронајди ја планината Беласица на картата на Р. Македонија.

ТУРСКОТО ОСМАНЛИСКО ЦАРСТВО ВО МАКЕДОНИЈА

Во 1392 година Македонија е заземена од Турците-османлии и станува дел од *Отоманската Империја* во која ќе остане се до 1912 година. Периодот под турската власт ќе биде во постојана борба на македонскиот народ за национална слобода. Во овој период положбата на македонскиот народ била многу тешка. Народот бил во постојана борба со војската на султанот. Со тешка мака ги подмирувал зададените даноци наметнати од власта. Морало да се плаќа и познатиот **данок во крв** (млади машки деца од христијанско потекло биле насилно одземани од своите родители и носени во делови од Турција и образовани во **јаничари-војска** на султанот). Биле земани и млади девојки и насилно потурчувани и носени во **хареми**. И онака многу сиромашниот живот на Македонецот бил дополнително отежнат од овие состојби, па затоа во периодот на османлиското владеење во Македонија ќе се случат многу буни и востанија. Најголемото македонско востание, **Илинденското востание**, беше подигнато во 1903 година. Придобивка од Илинденското востание е **Крушевската Република** која траела 10 дена со воспоставена народна власт. **Претседател на Крушевската Република бил Никола Карев**. Значајни личности од овој период се: **Гоце Делчев, Даме Груев, Ристо Татарчев, Питу Гули, Јане Сандански, Ѓорче Петров** и многу други.

Гоце Делчев

Јане Сандански

За да се заштитат од насилното потурчување мајките на своите машки деца им го сечеле показалецот на десната рака, а на женските деца им тетовирале крст на челото за да не бидат насилно потурчувани.

Двете Балкански војни довеле до **Букурешкиот мировен договор во 1913 година** кога Македонија ќе биде поделена на три поголеми делови кои ќе бидат доделени на **Србија (вардарски дел), на Бугарија (пирински дел) и на Грција (егејски дел)**. По таа поделба македонскиот народ бил подложен на силна

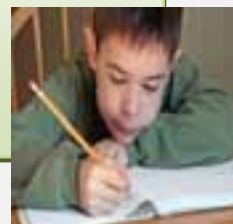

асимилаторска политика. На народот му било забрането да зборува на мајчин македонски јазик, имињата на градовите, реките, планините, имињата на луѓето биле сменети. Биле изложени на масовен терор и угнетување само поради својата етничка припадност. Поради оваа состојба многу од Македонците се иселиле во прекуокеанските земји. Некои од нив биле насилно иселени и на нивно место биле донесени други етнички заедници за да се изгуби македонското национално чувство.

Во 1914 започнала **Првата светска војна** која траела до 1918 година. Војната се водела на три фронта: Западен, Источен и Јужен фронт или Македонско-солунски фронт. Тој се протегал низ средината на Македонија. По војната решавале големите сили кои на малите народи не им давале право на слобода и на самоопределување. Македонија и натаму останала поделена како и по балканските војни.

Втората светска војна започнала во 1939 г. а траела до 1945 година. Таа претставува најголем вооружен судир во историјата на човештвото. Во оваа војна фашистичките земји (Германија, Италија, Јапонија, Бугарија), кои ја иницираа оваа војна, биле победени од силите на Антантата (Англија, Франција, Русија, САД).

- Каква била положбата на македонскиот народ за време на турското ропство?
- Кога се кренало Илинденското востание и кои се придобивките од него ?
- Каде била прогласена Републиката и колку дена постоела?
- Кои се истакнати личности од овој период?
- Кога била поделена Македонија на три дела?
- Каде се простирал Македонскиот фронт?
- Каква е положбата на Македонија по Првата светска војна?
- Кој е наголем вооружен судир во историјата на човештвото?

СОВРЕМЕНА МАКЕДОНИЈА И НЕЈЗИНОТО ФОРМИРАЊЕ

Македонија во Втората светска војна

Македонскиот народ тешко ја доживувал новата окупација и поделеноста. Борбата за слобода започнала на 11 октомври 1941 година со акциите во Прилеп и во Куманово. Македонскиот народ заедно со сите други народи од Балканот се бореле рамо до рамо за ослободување од фашизмот. По Втората светска војна со *Првото заседание на АСНОМ* на **2 август 1944** година во манастирот Прохор Пчински ќе биде прогласена Народна Република Македонија (подоцна Социјалистичка Република Македонија) како **национална држава на Македонскиот народ на територијата на Вардарска Македонија** како република на СФРЈ со претседателот **Јосип Броз Тито**.

Методија Андонов - Ченто

Првото заседание на АСНОМ всушност претставува прва македонска влада. За претседател е избран **Методија Андонов – Ченто**.

Првата Влада на НРМ е формирана на **16 април 1945** година со одлука на *Третото заседание на АСНОМ*. Нејзин прв претседател беше **Лазар Колишевски**.

Прва светска војна

Фашизам е систем на владеење кој води кон уништување на прогресивните движења, (особено на работничкото движење) и господарење на светот.

Втора светска војна

СФРЈ (Социјалистичка Федеративна Република Југославија) беше сојуз од држави кои живеаа заедно под паролата „Братство и единство“, долги 47 години. На чело на Југославија стоеше *претседателот Јосип Броз Тито*. Македонија, покрај Србија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Словенија и две покраини, Косово и Метохија и Војводина, беше член на тој сојуз. Оваа држава почна да се распаѓа по смртта на претседателот Тито, а државите почнаа да излегуваат од тој сојуз (да се отцепуваат).

На одржаниот **Референдум** за отцепување на Македонија од СФРЈ, 95% од граѓаните гласаа за создавање на **суверена и независна** македонска држава. Масовен беше одсивот и на Македонците во дијаспората, во САД, во Канада и во Австралија каде што гласањето беше извршено предвреме, а на повеќе места е констатирано дека сите гласачи се изјасниле позитивно.

Орден 8 Септември

На 8 септември Македонија изгласа да стане независна и суверена држава.

По овој повод тогашниот претседател - Киро Глигоров ги поздрави насобраните со следниве зборови: *"Граѓани и граѓанки на Македонија, дозволете вечерва вам и на сите граѓани и граѓанки на Македонија, да ви ја честитам слободна, суверена и самостојна Македонија"*.

Денот на независноста во Македонија е државен празник кој се празнува во Република Македонија на 8 Септември. Празникот популарно е наречен и **8 Септември**. Празникот ја означува сувереноста, независноста и самостојноста на Република Македонија и на македонскиот народ.

Истражувачки постапки на тема „Секавање на Референдумот од 8 септември 1991 год.“

Прашај ги постарите членови на твоето семејство за овој ден и за нивните искуства и чувства. Запиши ги. Ќе ти требаат нивните информации за претстојната писмена работа поврзана за Референдумот.

Суверенитет

самостојност на држава, целосна државна независност од други држави во внатрешните работи и во односите со другите држави

Референдумот

претставува облик на одлучување на граѓаните за донесување на одредена одлука од посебно значење за државата

www.historyofmacedonia.com
www.mk.wikipedia.org
www.mav.mk

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ НА Р. МАКЕДОНИЈА

Да се подготвиме за час

**Играње улоги: Јас како претседател, јас во
Парламентот, јас во Владата.....**

Јас во Парламентот

Избран/а сум во Парламентот со мандат од четири години како претставник на граѓаните од Скопскиот регион. Откако ќе ја положам заклетвата за совесно извршување на функцијата- пратеник мора да учествувам во работата на Собранието. Една од можностите што ги имам како пратеник е да покренувам дискусија за теми кои се од интерес на моите сограѓани. *Проблемот во мојот избран регион е заштитата на животната средина. Како можам да помогнам во решавање на тој проблем?*

Можности кои стојат на располагање:

- *разговори со населението на јавна дебата;*
- *разговори со невладините организации;*
- *организирање на настани за чистење на околина со училиштата од тој регион;*
- *организирање на акции за пошумување;*
- *разговори со Министерството за животна средина за плаќање казни за загадувачите на воздух, на вода и на почва.*

Јас во Владата

Назначен/а сум за министер за образование и наука. Управувам со 120 државни службеници и одговорен сум за унапредување на образовниот систем во основното образование. *Во моментов најголем проблем претставува изготвувањето на квалитетни учебници за петто одделение по предметот Општество.*

Можности кои стојат на располагање:

- *анкети во основните училишта помеѓу наставниците, учениците и родителите;*
- *разговор со автори на учебници и со Бирото за развој на образованието;*
- *искуства од другите земји преку посета на тамошните училишта;*
- *анализа на степенот на знаења на учениците преку учество на меѓународни натпревари.*

Јас во Судот

Судија сум во Основниот суд веќе 10 години. Функцијата ја извршувам совесно, одговорно и самостојно. Работам со предмети за прекршоци за непочитување на редот и мирот. *Во моментов работам на судски спор против родителите на две малолетни деца кои пукале со петарди на новогодишна ноќ. Како ќе се реши предметот?*

Можности кои стојат на располагање:

- *испитување на родителите;*
- *испитување на децата;*
- *донесување на одлука и јавно соопштување на пресудата. (учество во чистење на општината и друга општествено-корисна работа, посетување на курсеви за заштита на животната средина, плаќање парична казна)*

Преку играњето на улоги можевме за момент да се почувствуваме како претседател, член на Владата или вработен во судството. Донесување на одлуки, решавање на проблеми, задоволување на правдата и слично- забележа дека тоа не е ни најмалку лесна работа. Сепак, сега да видиме какви функции навистина вршат и со какви проблематики се занимаваат судовите, владата и претседателот на Македонија.

ПРЕТСЕДАТЕЛОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

е шеф на државата и врховен командант на воените сили на Македонија. Тој ја претставува државата надвор од Македонија. Институцијата *Претседател на Македонија* била воведена по прогласувањето на независноста на државата на 8 септември 1991 година. Првиот претседател на Македонија беше **Киро Глигоров**, најстариот претседател во светот сè до завршувањето на неговиот мандат во 1999 г. После него беше избран **Борис Трајковски**, кој трагично загина во авионска несреќа во Босна во 2004 година. Заради овој настан во Македонија се одржаа вонредни претседателски избори и на чело на државата дојде **Бранко Цвренковски**. Сегашен претседател е **Ѓорѓе Иванов** кој стапи во служба на 12 мај 2009 година.

Прошири го своето знаење

Киро Глигоров

За време на неговиот мандат се случиле некои од *најважните настани од современата историја на Република Македонија*: на референдум била прогласена независноста на земјата на 8 септември 1991 година, а Македонија била и единствената од бившите југословенски републики која се осамостоила по мирен пат. На 17 ноември 1991 бил донесен новиот Устав, а во 1993 година Република Македонија станала 181 членка на Обединетите нации. Заедно со Борис Трајковски, Глигоров во 2005 година станал првиот носител на „Орден на Република Македонија“.

Преамбула
Предговор
Вовед

Мандат

- овластување, полномоштво врз основа на кое може нешто да се работи во нечие име;
- да се застапува некој.

УСТАВ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ПРЕАМБУЛА

Тргувајќи од историското културно, духовно и државно наследство на македонскиот народ и од неговата вековна борба за национална и социјална слобода и за создавање своја држава, а посебно од државно-правните традиции на Крушевската република и историските одлуки на АСНОМ и уставно-правниот континуитет на македонската држава како суверена република во Федеративна Југославија, од слободно изразената волја на граѓаните на Република Македонија на референдумот од 8 септември 1991 година, како и од историскиот факт дека Македонија е конституирана како национална држава на македонскиот народ во која се обезбедува целосна граѓанска рамноправност и трајно сожителство на македонскиот народ со Албанците, Турците, Власите, Ромите и другите националности кои живеат во Република Македонија, а со цел:

- Република Македонија да се конституира како суверена и самостојна и како граѓанска и демократска држава;

- да се воспостави и изгради владеењето на правото како темелен систем на власта;
- да се гарантираат човековите права, граѓанските слободи и националната рамноправност;
- да се обезбеди мир и сожителство на македонскиот народ со националностите кои живеат во Република Македонија и
- да се обезбеди социјална правда, економска благосостојба и напредок на личниот и заедничкиот живот.

Претседател
Борис Трајковски
мандат 1999- 2004

Претседател
Бранко Црвенковски
мандат 2004-2009 год.

Претседател
Ѓорѓе Иванов
мандат 2009- год.

СОБРАНИЕ НА Р. МАКЕДОНИЈА

Собрание или парламент потекнува од латинскиот збор *parlare* што значи *да се зборува*. Значи парламентот е местото каде се дискутира расправа и зборува за теми кои се од интерес на граѓаните на РМ. Во собранието се избираат 120 пратеници за мандат од 4 год. Собранието го донесува уставот и законите, ја избира владата и ја контролира нејзината работа, одлучува за склучување на договори со други држави и ги назначува и ја контролира работата на судиите. Со собранието претседава **претседател** и негови **потпретседатели**. Одлуките ги донесува со мнозинство на гласови.

Со помош на наставничката и училишниот педагог извршете посета на Парламентот на Р. Македонија. Претходно подгответе ги прашањата кои ќе ги поставите ...

Пратенички
прашања од
пратениците до
министрите на
владата..... Кое
е твоето
прашање?

Со твоите
другари од
одделението
симулирајте
едно гласање
на
Парламентот.

ВЛАДАТА е носител на извршната власт. Неа ја сочинуваат **претседател** и **министри**. Тие се бираат со мандат до 4 години. Надлежностите на владата се извршување на закони и други прописи кои ги донесува Собранието. Владата предлага

закони и буџет и ја води надворешната политика. Во РМ постојат 14 министерства кој ги води ресорен министер: *за надворешни работи, за внатрешни работи, за одбрана, за транспорт и врски, за животна средина и просторно планирање, за економија, за труд и социјална политика, за образование и наука и др.*

СУДСКАТА ВЛАСТ е во рацете на **судовите**. Судовите се надлежни да ги решаваат правните спорови, односно сите спорови кои се во спротивност со Уставот, законите и меѓународните договори кои се грижат за примена на правото и заштита на човековите слободи и права.

Во РМ постојат 27 основни судови, 3 апелациони судови и Врховен суд на РМ. Начелата според кои работат судовите се следните: независност и самостојност во работењето, јавно работење, судиите судат во тела наречени совет, постои можност граѓаните да учествуваат во судењата во улога на судии-поротници.....

Работата на судиите ја контролира Републичкиот судски совет.

Ајде да го провериме твоето знаење!!!
Кои се државни институции во Р. Македонија?
Користејќи Т-табела претстави ги функциите на Претседател, Влада, Суд и Собрание !

Иди види на
www.vlada.mk
www.sobranie.mk
www.president.gov.mk

НАСЕЛЕНИЕТО НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Да се подготвиме за истражување:

Тема: **Составот на населението во моето место на живеење**

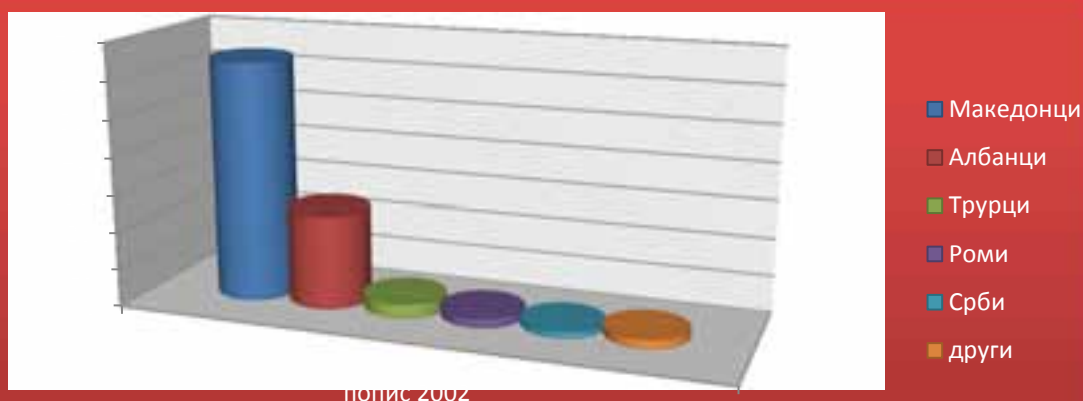
Треба да собереш информации за: *етничката припадност, староста, бројноста на семејството (членови).*

Потоа на часот направете анализа на добиените податоци. Добиените резултати поставете ги во табела.

Според **пописот на населението** во 2002 година Македонија има вкупно **2.022.547 жители**. Најголемиот дел од населението се **Македонци**, носители на државотворноста на Македонија. Останатите граѓани се припадници на *етничките групи* (Албанци, Турци, Роми, Срби, Власи и други).

Сите граѓани кои живеат во нашата република имаат исти права и

обврски. Уживаат право на работа, здравство, образование, локална самоуправа ... Денес во светот постои модел на проширување на правата на етничките групи кој Р. Македонија успешно го следи, така што сите етнички групи ја негуваат својата култура, традиција и образование на мајчин јазик. Секоја етничка заедница е различна од другите околу себе т.е. претставува **посебен ентитет (група)**.

- ❖ **Македонците** се носители на државноста на Р. Македонија. Имаат свој јазик, богата култура, народно творештво, традиција. Најголемиот дел Македонци се православни христијани по вероисповед. Најголеми верски празници значајни за

Македонците се Велигден и Божиќ. Постојат и Македонци во соседните држави, но и во прекуокеанските земји. За Македонците се говори дека се големи љубители на песната, орот, добрата и богата софра и дека се добри и гостопримливи домаќини.

- ❖ **Албанците** се припадници на **албанската етничка група** во Р.Македонија. Мајчин јазик им е **албанскиот**. Нивната културата, традиција, историја и творештво се различни од македонската. По вероисповед се муслимани, а дел од нив се христијани-католици. Живеат претежно во Западна Македонија и ги остваруваат своите етнички права во локалната самоуправа.
- ❖ **Турците** се припадници на **турската етничка група** во Македонија. Јазикот и културата- **турски**. Вероисповед- **муслиманска**.
- ❖ **Ромите** се припадници на **ромската етничка група** во Македонија. Јазик и култура- **ромска**, вероисповед- **муслиманска**. Познати се како забавувачи и музичари, мајстори во музичката интерпретација.
- ❖ **Србите** се припадници на **српската етничка група** во Македонија. Јазик и култура- **српски**, вероисповед-православни христијани.

Забележано е дека во последните години, според структурата на населението, има стареење на населението (опаѓање на наталитетот).

Дискусија

Размисли зошто бројот на населението во Република Македонија е во опаѓање или зошто старее.

Теза: населението старее затоа што младите се подоцна се одлучуваат на брак.

Техника- **агли**

Се поставуваат две гледишта на овој проблем - **современ и традиционален** во семејствата на етничките групи (односно, како гледаат на традиционалниот а како на современиот брак во различните етнички заедници).

Тие што го поддржуваат традиционалниот брак треба да застанат на едната страна од училницата, а тие што сакаат современ брак на другата. Потоа се започнува со дискусија - едни ги поставуваат своите мислења и ги бранат, а другите се обидуваат да им го наметнат своето мислење.

Изврши истражување каква е состојбата во другите соседни земји и спореди ги со резултатите што ги доби на дискусијата на часот.
Како би се справил ти со овој проблем ако некогаш имаш моќ да го решиш?

Наталитет-однос на бројот на родените деца во текот на една календарска година наспрема бројот на жителите на едно место, еден крај или една држава.

АКО САКАШ ПОВЕЌЕ ДА ЗНАЕШ

Албанскиот, турскиот, српскиот, ромскиот и влашкиот јазик се службени јазици во оние населени места каде овие јазици ги зборуваат над 20 % од населението.

СТОПАНСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Разговор на тема: Професијата на моите родители. Секој ученик треба да го објасни занимањето на своите родители, занимањата на родителите треба да се вметнат во табела и да се направи заклучок кое занимање е најзастапено.

Стопанството е движечката сила на една држава со која се искористуваат природните ресурси на државата. Колку е поразвиено стопанството во една земја толку таа земја е економски посилна. Граѓаните работат, одгледуваат, произведуваат, а потоа тргуваат со производите. Луѓето стопанисуваат уште од дамнешни времиња само што денес, со *развијањето на техниката* со која се произведува, се развива и *индустријата*, така што производството е побрз и полесен процес а, исто така, и поекономичен.

Разгледај ги двете табели и пронајди ја дејноста во која се вклучени твоите родители.

Стопански дејности

- индустрија и рударство
- земјоделство и рибарство
- шумарство
- водостопанство
- градежништво
- сообраќај и врски
- трговија
- угостителство и туризам
- занаетчиство
- финансиски услуги
- станбено и просторно уредување

Нестопански дејности

- образование, наука, култура и информации
- здравствена и социјална заштита
- органи на државна власт, локална самоуправа, политички партии, општествени организации и здруженија

ПРИРОДНИ РЕСУРСИ ВО Р. МАКЕДОНИЈА

Македонија е континентална држава, нема излез на море, но има природни богатства –**ресурси**: високи планини, богати низини, многу реки. Народот овие богатства првенствено ги користи за егзистенција, а потоа и за производство и трговија.

Најголема рамнина (житница) во Македонија е **Пелагонија** која изобилува со:

- житни култури (пченицата и јачменот, пченката, овесот и 'ржот
- тутун, шеќерната репка, сончогледот, луцерката
- резерви на јаглен

Овче Поле е земјоделски развиена котлина и е втора по големина рамнина во Република Македонија, веднаш по Пелагонија.

- полјоделство, сточарство
- живинарство
- извори на нафта и природен гас (се уште се испитува).

Полог претставува еден од земјоделски најразвиените региони во Македонија.

- покрај другите земјоделски култури, најмногу се одгледува гравот

Тиквешијата е носител на стопанскиот развој во целиот регион

- грозје, афион
- никелова руда, лорандит

Струмичкото Поле изобилува со:

- житни, градинарски и индустриски култури
- руди- злато, радиоактивни материи и кварц на Беласица
- калциум-карбонат

Охрид и Преспа раполагаат со:

- богат рибен фонд
- јаболки

Берово е познато по:

- компир, беровско сирење

СТОПАНСКИ ДЕЈНОСТИ ВО Р. МАКЕДОНИЈА

Во **Пелагонија** најразвиена е *прехранбената индустрија*, а како најголема житница во

Македонија, на нејзиното подрачје се наоѓаат и најголемите мелничарски комбинати „Жито Битола“ и „Жито Прилеп“. Во Прилеп се наоѓаат *прехранбената индустрија* „Витаминка“, Тутунскиот комбинат и Прилепската пиварница, а во Битола се лоцирани

Битолската пиварница, фабрика за шеќер, фабрика за квасец и неколку млекарници „ИМБ Млекарница Битола,. Во Битолското Поле има големи резерви на јаглен, поради што работат два рудника за црпење јаглен: „Суводол“ и „Неготино“.

Бо близина на Прилеп, во рудниците за мермер, пронајдено е ново откритие, „ **македонскиот рубин**“ - ексклузивен скапоцен камен познат по својата цврстина и единствен во овој регион.

Рудник Бучим, Радовиш-злато, бакар

значи развиено е рударството. Тука се наоѓа и најголемата термоелектрична централа во државата „РЕК Битола“ која го користи јагленот за производство на струја. Во Тиквешката најголема винарска визба се „Тиквеш“, Кавадарци (најголема во Македонија) и „Повардарие“, Неготино- винарство. Недалеку од Кавадарци се наоѓа комбинатот за феро-никел „ФЕНИ Мак“ кој се снабдува со никелова руда од рудникот „Ржаново“. Во блиската околина се наоѓа и сега за сега неактивниот рудник „Алшар“ кој е богат со минералот лорандит, единствен на светот од својот вид.

Во Свети Николе се наоѓа месната индустрија МИК.

Од големите претпријатија во Тетово, секако најпознато е „Тетекс“, а постојат и голем број градежни фирми, поради градежниот „бум“ кој му се случи на градот од крајот на 20 век.

Во Охридскиот регион најмногу е развиено угостителството и туризмот, како и риболовот (пастрмка). Во Охрид се наоѓа фабриката за изработка на емајлирани предмети за домаќинство- ЕМО.

Електрична енергија се произведува од фосилното гориво (јаглен) и со искористување на водните ресурси на Македонија.Околу 80% од потребната енергија се обезбедува со домашно производство, од термоцентралите и хидроелектричните централи.

Од тешката индустрија во Македонија најмногу е развиена метало-преработувачката на чело со топилницата- Рудници и железарница “ - Скопје. Потоа би ја спомнале Топилницата во Велес која преработува оловно-цинкова руда. Рафинеријата ОКТА, која е дел од *нафтената индустрија*, е голем преработувач на нафта и нафтени деривати.

Во Скопје работат Скопската пиварница, „Европа“- фабрика за чоколади, „Жито Лукс“, Тутунски комбинат , „Мега“- месна индустрија и многу други. Би ги спомнале уште и „Митал“ Скопје – производство на лимови, „Алкалоид“, Скопје–фабрика за лекови, „Леов“ во Велес -фабрика за болјери, „Комуна“ - Скопје –хартитија и амбалажа и др.

Прашања за повторување:

Што се природни ресурси?

Наброи неколку стопански дејности!

Наброи неколку природни богатства од Македонија!

Која е најголемата житница во Македонија?

Каде се одгледува највкусниот грав во Македонија?

Кои природни ресурси се користат за добивање на електрична енергија?

Која е најголемата термоелектрична централа во Македонија?

Која риба живее во Охридското Езеро - највкусен туристички специјалитет во Охрид?

Кои се наголемите загадувачи на природата ?

Посетете го најголемото претпријатие во вашата околина. Направете фотографии од посетата и фаќајте забелешки. На часот за повторување средете ги добиените информации и слики на едно табло и подгответе ги за презентација .

АКО САКАШ ДА ЗНАЕШ ПОВЕЌЕ !!!

*Познат македонски бренд е
ГАЛИЧКОТО СИРЕЊЕ
Порано луѓето живееле од
ова занимање, сирењето се
извезувало дури до Америка,
а денес Галичник
официјално има само еден
жител.*

ТУРИЗАМ

Будва – Р. Црна Гора

Што значи зборот туризам?

Туризам е патување за рекреација, одмор .

Истанбул- Р. Турција

Солун- Р. Грција

Ти се допаѓаат ли фотографиите? Си посетил ли некое од овие места?

Да , сум посетил повеќе земји - Турција, Грција, Бугарија. Моите родители многу сакаат да патуваат.

Туризмот е важен за земјите богати со *туристички атракции*. Тргувањето со нивните стоки и услуги, можноста за вработување во услужните дејности поврзани со туризам, им помага на земјите да заработат и да вработат голем дел од населението. *Овие услужни дејности опфаќаат услуги за транспорт со воздухопловни компании, патување со брод и со такси, услуги за сместување кои опфаќаат хотели и одморалишта, и места за забава, како забавни паркови, казина, трговски центри, разни места за музика и театар.*

Подготви се за изработка на еден проект наречен:
Туристичките локалитети во мојата татковина
Пронајдете слики, илустрации, текстови од вашите домашни албуми, од интернет и енциклопедии... За секое туристичко место дадете опис...
Внимавајте, ова ваше дело треба да ја промовира нашата држава...

ТУРИЗМОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Да започнеме со проектот:

Прва група изработува проект : **Селски туризам во Р.М**

Втората група изработува проект: **Планински туризам во Р.М**

Третта група изработува проект : **Езерски - речен туризам**

Секоја од групите своите стекнати знаења ги проширува со истражување за туризмот во Македонија (селски , планински,езерски). При истражувањето групите треба да користат учебник, енциклопедии, интернет, слики, кажувања од возрасните, карти... Излагање на групите.

Република Македонија е мала земја, сместена во јужниот дел на Балканскиот Полуостров. Локацијата на земјата и нејзината конфигурација, климата и хидрографијата овозможуваат развивање на туризмот. Бројните планини, шуми, реки и езера претставуваат голема туристичка атракција.

Македонија е богата со водни ресурси. Наречена е **земја на езерата** бидејќи има голем број на **тектонски, леднички и веиштачки езера**. Ги има околу педесетина големи и мали, но најзначајните се: **Охридското, Преспанското и Дојранското езеро**. Најголемата река е **Вардар**.

Ледничко ез.-Баба Планина

Дојранско езеро

Градот Охрид се наоѓа на брегот на Охридското езеро со неговите природни убавини, историско и културно наследство со што е **под заштита на UNESCO**. Охрид има голем број на историски и културни знаменитости, убави плажи и голем број

хотели и други места за сместување. Вториот „бисер“ на Охридското езерото е градот **Струга**. Тој е познат по својата стара архитектура, реката **Црн Дрим**, убавите плажи, хотелите и камповите.

Ако сакаш да знаеш повеќе !!!

Реката Црн Дрим извира во Албанија, па кај Св. Наум се влева во Охридското езеро, **помува низ него** и се излева од езерото кај Струга, од каде што продолжува кон Јадранско Море.

Базенот на **Преспанското Езеро** е исто така популарно туристичко место со својата дива убавина. Езерото нуди мирен престој во прекрасните туристички места: **Отешево** и **Претор**.

Дојранското Езеро е најмалото од тектонските езера, при што со неговата благаклима и топла вода има лековито својство. Таму се наоѓаат неколку хотели и кампови на брегот на ова езеро.

Високите планини создаваат прекрасна глетка. Поради големиот број на животни и ендемски (единствени на светот) растенија, некои области се прогласени за национални паркови: **Маврово, Пелистер и Галичица**.

Континенталната клима која владее во Македонија овозможува развој на **зимскиот туризам**. Постојат повеќе зимски спортски центри како што се: **Попова шапка, Маврово, Крушево, Пелистер** во кои се наоѓаат хотели, ски лифтови, центри за изнајмување опрема... Во тек е подготвувањето на нов ски центар на југот на нашата држава- Ски Центар **Кожуф**, на планината Кожуф, на границата помеѓу Македонија и Грција.

Селски туризам е тип на туризам каде се нуди угостителство на фарми на село. Во ова може да спаѓа и можноста да се помага во работата на фармата за време на престојот. Туристите можат да бераат овошје и зеленчук, да јаваат коњи, да пробуваат медови, да учат за виното, да купуваат во продавници за подароци и тезги за локални или регионални земјоделски производи или рачно изработени подароци и многу друго.

рис

молика

На Кораб

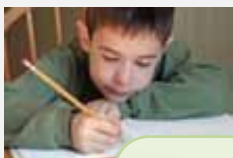
Селска кука с. Сапотница

На село... фурна Вевчани

Смоларски водопади

Задача: Направи **туристичка карта** на Македонија и обиди се да ги вметнеш во неа следниве места каде се развива **селски туризам**: Галичник, Смоларе, Колешино (Струмичко), Љубојно, Стење, Коњско (Ресенско), Трпејца (Охридско), Вевчани (Струмичко), Ботаничка градина на Баба Планина, ...

БАЊСКИ ТУРИЗАМ ВО Р. МАКЕДОНИЈА

Постојат повеќе од 60 извори на минерални води покрај кои се изградени неколку бањи: Катлановска Бања, Косоврасти Бања, Банско, Негорци, Кежовска Бања, Бања Банско. Тие се центри за рехабилитација, третман и рекреација.

Бања Банско- римска бања и Лекувалиште,, Цар Самоил,,

Македонија претставува ризница на историското наследство. Во земјата има голем број на историски и културни споменици. Тие се честа мета на туристите.

ТУРИСТИТЕ ГИ ПРИВЛЕКУВААТ И КУЛТУРНИТЕ НАСТАНИ...

Охридско лето, Струшки вечери на поезијата, Балканскиот фестивал на фолклорни пенси и игри, Галичката свадба се културни манифестации кои привлекуваат многу гости.

Куќата на Робевци во Охрид- денес е Народен музеј

Националниот фолклор, уметност и занаетчиството се сеуште присутни. Народните носии, како и занаетчиски работилници играат голема улога во зачувувањето на традицијата и во развивање на туризмот.

Народна носија филигран резба

Да го провериш своето знаење:

- Какви видови на туризам постојат во Р. Македонија?
- Наброј неколку познати туристички места во Македонија !
- Размисли и одговори: Со кој туризам би го идентификувал еко туризмот ?

КУЛТУРНИОТ ЖИВОТ И ИНСТИТУЦИИТЕ НА КУЛТУРИТЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Културата е човечка одлика која што го разликува човекот од животните.
Културата го обезбедува опстанокот на цивилизацијата. Таа е одлика на еден народ .
Културното однесување ни овозможува да бидеме дел од обичаите и однесувањата на групата . Општеството во кое живееме ги определува правилата на однесување.
Секој народ има свои културни потреби. Посетата на културните институции овозможува негување и задоволување на културните потреби.

Културни институции се : кино, театар, галерија, балет, библиотека и др.

ВРЕМЕПЛОВ

Римски театар

Стариот Скопски Театар

Опера и театар во Њујорк

БИБЛИОТЕКА

1. Дали во училиштето имате библиотека?

2. Зачленет ли си во некоја библиотека?

Али Алиу, добитник на наградата „Димитар Митрев“ (етнички Албанец од Македонија)

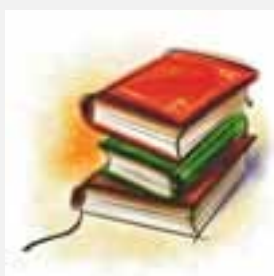
Во Македонија книгата и читањето имаат долговековна традиција. Во дамнаешното минато библиотекарството се развивало по манастирите и црквите . Таму се пишувале, се препишувале и се чувале книгите. Основите на манастирското библиотекарство во Македонија се поставени од словенските просветители **Климент и Наум Охридски** уште во 10 век.

Организирајте посета на една од овие културни институции

Библиотеката извршува информативна дејност, набавува, истражува, собира, стручно обработува, информира, презентира и дава на користење библиотечен материјал.

Денес во Република Македонија има голем број библиотеки. Најголемата библиотека во Македонија е сместена во Скопје и се вика **Народна и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“**. Таа е ризница на македонското издаштво. Секоја книга, весник, музичка збирка, ликовна збирка, збирка картографии, разгледници, докторати и магистратури, научноистражувачки проекти, дневните весници се наоѓаат во оваа библиотека. Таа претставува еден вид **архива на македонската литература и книжевност, на музиката, ликовната уметност**, со еден збор, библиотеката претставува **чувар на македонскиот јазик, култура и идентитет**.

Во поново време во светот, па и кај нас, се користат **виртуелни библиотеки** кои можат да се користат преку **Интернет**.

Дали обожуваш да читаш ?

Знаеш ли дека книгата е отворен прозорец кон светот ? !

Која е твојата омилена книга ? Обиди се да ја претставиш во форма на **стрип** од 9 последователни „фрејма“ (кадри).

ТЕАТАР е гранка на сценските уметности што се занимава со изведба на приказни пред публика комбинирајќи инструменти како говор, гест, музика, звук и спектакл. Во продолжение на стандардниот раскажувачки дијалог, театарот завзема такви форми како опера, балет, пантомима, кабуки, класични индиски танци и кинеска опера.

Театарски жанрови:

- музички театар
- комедија
- мелодрама
- трагедија
- монолог

Антички театар во Охрид

Светски признатиот културен настан „**Охридско лето**“ секоја година привлекува светски познати театарски, балетски и музички уметници. Богатата културна програма што трае 40 дена започнува со официјално отворање во прекрасниот антички театар што им служел како сцена на многу познати уметници.

БАЛЕТОТ е танц кој потекнува од францускиот двор, има висока техничка форма и сопствени изразни средства. Првенствено се изведува со придржба од класична музика. Поради својата техничка сложеност и естетска вредност балетот се смета за **најпрестижна форма на танц** и поради тоа е прифатен ширум светот.

Балетските претстави имаат кореографија и вклучуваат мимика, глума и се придружени со музика (обично оркестарска). Првобитната форма на балетот денес се нарекува **класична**, а покрај тоа постојат и **нео-класичен** и **модерен** балет.

Зборот балет потекнува од латинскиот **ballare** што значи **танцување**.

Истражувај ! Ќе научиш нови зборови кои не се споменати погоре во текстот, но откако ќе истражиш, ќе дознаеш уште повеќе.

Примабалерина, кореографија, оркестар, играње на прсти, публика, стил, елеганција...

КИНО е филмски театар во кој се прикажуваат филмови на големо платно. Кино е всушност место слично на театарот каде што се оди да се гледа некој филм. Филмот се прикажува со помош на филмски проектор кој го проектира филмот на големо филмско платно пред аудиториум. Некои кина сега се опремени со дигитални филмски проектори кои се подобри од обичните филмски проектори, но за жал малку кина ги користат. Главните филмски жанрови вклучуваат **драми, комедии, трилери, научно-фантастични филмови, акциони и хорор-филмови**.

Уметничка галерија

Разговарајте за омилените филмски и театарски жанрови !!!
Направете табела, пополнете ја, споредете и донесете заклучок.
Илустрирај: Мојот омилен филм

Милтон Манаки
(Авдела, Гревенско, 1880 –
Битола, 5 март 1964) е прв
македонски филмски
снимател, исто така првиот
филмски снимател на
Балканот.

СЛУЧУВАЊА ВО МАКЕДОНИЈА

- Вевчански карневал
- Струмички карневал
- Баскерфест
- За убавото
- Македонија засекогаш
- Фестивал „Охридско лето“
- Меѓународен музички фестивал „Охрид фест“
- Фестивал „Скопско лето“
- Меѓународен филмски фестивал „Браќа Манаки“
- Фестивал “Таксират”
- Фестивал “Stay connected”
- Фестивал “Фонетика”
- Детски фестивал” Златно славејче”
- Звуци на чаршијата
- Винофест
- Скопски џез-фестивал
- Бели ноќи
- Априлијада
- Ден на пролетта- Засади дрво

Задача: (три групи)

Посетете три настани од наброените, секогаш сликајте со фотоапарат, забележувајте интересни случки и користете го компјутерот да направите презентација во **Power Point** и да презентирате пред учениците од вашето одделение. Направете избор на најдобра презентација и гласајте за најдобро направена фотографија.

Групата која ја направила наградената фотографија, наградете ја со _____. Изборот нека биде ваш.

СРЕЌНО!

ЗНАЧАЈНИ ИМИЊА ОД МАКЕДОНСКАТА КУЛТУРА

Влатко Стефановски, Бодан Арсовски, Дарко Даутовски, Есма Реџепова, Ферус Мустафов, Нора Шакири, Борис Трајанов, Симон Трпчевски, Синтезис, Бапчорки, Сирма, Александар Сариевски, Никола Бадев, Васка Илиева, Ристо Шишков, Дарко Дамевски, Димче Мешковски, Григор Копров, Александар Џамбазов, Никола Ристановски, Игор Џамбазов, Тони Михајловски

ЗАНИМЛИВОСТИ

Милчо Манчевски -сценарист и режисер на играни филмови како што се "Пред дождот" (1994), "Прашина" (2001) и "Сенки" (2007) и на над 50 кратки форми (експериментални филмови, документарни филмови, реклами и музички спотови).

Непосредно по катастрофалниот земјотрес во Скопје, во 1963 година, започна изградбата на Универзална сала, како трајно одбележување на хуманата акција на дарителите од странство.

Тоше Проески

Во 2004 година е прогласен за **амбасадор на добрата волја на УНИЦЕФ**. Негов заштитен знак е познатиот израз **Ве сакам сите**. Почина на 16 октомври 2007 во сообраќајна несреќа во Хрватска. **Постхумно е прогласен за заслужен граѓанин на Македонија**. Денот на неговиот погреб, 17 октомври, беше прогласен за **Ден на жалост**.

РЕЛИГИИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Религија е верување што се обидува да му даде смисла на она што е тешко да се разбере, како на пример: Зошто сме тука? Религиите биле крајно моќна сила во историјата на човекот, ја инспирирале уметноста и културата и обликувале земји и империи.

Активност:

Поим –**религија**
Техника-
коцка,
призма,
петоред

Во светот постојат повеќе религии - *јудаизам, будизам, хиндуизам*, но најзастапени се **христијанството и исламот**.

Христијанството е религија со еден бог. Нејзините следбеници- христијаните- веруваат дека **Исус Христос** бил син на Господ и дека тој живеел за да им го покаже на луѓето патот до вечниот живот со Господ преку простување на гревовите. Клучното верување е дека Исус бил убиен од неговите непријатели и дека воскреснал за да му се придружи на Господ на небесата. Светата книга на христијаните е **Библијата**.

Исламот е религија која верува дека **Мухамед** бил пророк, кој како и другите пророци, го воделе светот кон еден бог, наречен Алах. За муслиманите Мухамед бил најголемиот пророк. Неговите зборови се преточени во **Куранот**, светата книга на исламот.

Најзастапени религии во Р. Македонија се **христијанството и исламот**. Од графиконот се гледа нивната застапеност во проценти, т.е. христијани (православни и католици) 70 % , муслимани 19% и припадници на други религии 1 %.

Задача: Направи истражување за припадниците на друга верска заедница, на онаа на која ти не припаѓаш, за нивните најголеми верски празници и за начинот на кој тие ги прославуваат празниците со своето семејство. Не заборавај да ја истакнеш **идејата** или **пораката** којашто ја носи тој празник. На крајот илустрирај.

ВЕРСКИ ЗАЕДНИЦИ И НИВНИТЕ ПРАЗНИЦИ ВО Р.МАКЕДОНИЈА

Резултати од истражувањето:

На почетокот на овој час прочитај до кои заклучоци дојде при твоето истражување од претходната лекција.

Кажи како се чувствуваше додека откриваше за религија која тебе не ти беше позната. Кои заблуди и табуа кај тебе се разоткрија?

Во Р. Македонија, како што кажавме претходно, најголеми се **Христијанската верска заедница**, застапена од Македонската православна црква – **Охридската архиепископија** и **Исламската верска заедница**.

Црква Св. Климент на Плаошник

Мустафа-пашина џамија во Скопје

Речиси низ целата република се практикува **православното христијанство** меѓу Македонците. Во некои делови во северозападниот дел на земјата муслиманите се мнозинство. Со исклучок на неколкуте Македонци-муслимани, речиси сите други муслимани во земјава се Албанци, Турци или Роми.

Верски празници кај православните христијани во Македонија:
Велигден, Бадник, Божиќ, Велипеток, Водици, Илинден, Митровден, Петровден, Ѓурѓовден, Пресвета Богородица и мн. други.

Божиќ е денот на *Христовото раѓање* според христијанската традиција. Тоа е втор најголем празник во христијанството, по Велигден. **Велигден** е голем христијански празник кој го одбележува и го слави верувањето во *Христовото воскресение од крстот*, во небесата. Православни христијани на тој ден се поздравуваат со поздравот „Христос воскрес“ на што се одговара „Навистина воскрес“.

Верски празници кај муслиманите во Македонија:

Од сите месеци, Рамадан или **Рамазан** е најславениот. *Рамазан е еден од петте столба на исламот*. Останатите се *верата, молитвите, поклонието и давањето милостина*. Рамазан е празник на добрината, милоста, љубовта и простувањето. Се верува дека кога ќе дојде празникот, портите на џенетот (рајот) се отвараат, а портите на џехенем (пеколот) се затвораат. Муслиманите сметаат дека Рамазан на секој дом му носи полни раце дарови - милост, берикет и проштевање. Исто така, многу важен празник е и Курбан Бајрам.

Илустрирај: Велигден, Божиќ, Бадник, Курбан Бајрам, Рамазан Бајрам...

Правата и должностите на граѓаните

Активности: Поделете се во три групи. Истажувајте на тема дискриминација според :

- боја на кожата
- етничка припадност
- полова припадност

**Презентирајте !*

*„Луѓето се
раѓаат слободни
и еднакви“ -Жан
Жак Русо*

Слободите и правата се основа за положбата и улогата на граѓанинот во едно општество . Секоја демократска земја ги заштитува правата на граѓаните. Правата на граѓаните ја ограничуваат власта и оневозможуваат нејзина злоупотреба. Човековите слободи и права се загарантирани со уставот на Република Македонија.

Човековите слободи и права

Лични слободи и права

Под лични слободи и права се подразбира заштита на физичкиот и личен интегритет на човекот како личност. Тие се борат за почитување на неговата чест и достоинство и за недискриминација на граѓаните по која било основа: пол, раса, боја на кожа, национално и социјално потекло, политико и верско определување .

*Дел од личните слободи и
права*

1.Право на живот

Човекот е сопственик на својот живот и никој не може да решава за траењет... начинот на неговиот живот.

2.Интегритет на човековата личност

Се забранува секој облик на мачење ,нечовечко однесување како и присила на работа.

Личниот живот е приватна работа,никој нема право да се меша во односите на семејството меѓу сопружници ,родители и деца.

3.Право на слобода

Никому не може да му биде ограничена слободата ,освен со одлука на суд.

4.Претпоставка на невиност

Никој не е крив додека тоа не го каже надлежниот суд.

Според дефиницијата на Абрахам Линколн, „демократијата е власт на народот, од народот и за народот“.

Направете дебата на оваа тема на часот

Политичките права на граѓанинот го претставуваат човекот како активен фактор во политичкиот живот.

*Дел од политичките права
на граѓанинот*

1. Слобода на јавен говор и настап

Граѓанинот може јасно да си ги изјасни своите мисли не само со зборови туку и со други средства на изразување.

2. Слобода на информирањето

Слободен пристап до информациите, слобода на примање и пренесување на информации

3. Слобода на политички здруженија

Граѓаните можат да формираат здруженија и партии во кои ќе можат да членуваат и да истапуваат

4. Избирачко право

Правото на учество на изборите имаат сите граѓани на Р.Македонија кои наполниле 18

Економските слободи и права го разоткриваат карактерот на економијата во една држава.

*Дел од економските
слободи и права*

1. Слобода на работа

Тој самиот одлучува дали ќе работи или не.

2. Право на работа

Граѓанинот да се вработи соодветно со неговата способност.

Културни слободи и права Тука спаѓа и правото за образование кое му овозможува на граѓанинот да стекне образование од основно до највисоко. Припадниците на заедниците имаат право да основаат културни, уметнички и образовни

*Дел од културните
слободи и права*

1. Право на образование

да обезбеди сопствено изградување и сестран развој на личноста која ќе ја подигне општествено културата на тоа ниво на заедницата

2. Слобода на изразување национална припадност

Имаат право на настава на свој јазик во основните и во средните образованија на начин утврден со закон. Во училиштата каде образовниот процес се изведува на друг јазик се изучува и македонскиот јазик

Социјални права претставува збир на права кои му обезбедуваат положба и сигурност на човекот и тие права ги уживаат како лица во работен однос .

**Дел од социјалните права
на граѓанинот**

1. Право на социјална сигурност

Обезбедување на средства за пристоен живот. Здравствено осигурување, можност за школување, здрава животна средина.

2. Право на здравствено, пензиско и инвалидско осигурување

Секој граѓанин има право на бесплатни здравствени услуги, стекнување на пензија, помош од државата при настанување на некоја тешка телесна повреда

3. Право на социјална заштита

Обезбедување на средства на невработените, ниски пензии

4. Право за помош

помош за граѓани кои не се способни за работа

5. Право на здравствена заштита

заштита без оглед на работен став

6. Право на слободно одлучување

слободно одлучување за раѓање на деца

7. Право на здрава животна средина

здрава животна средина-чист и незагаден воздух

Само образован
човек може да
биде творец во
развојот на
општеството

Образованието е
основа на човекот за
обезбедување
средства за
задоволување на
своите потреби

Активности во групи:

Учениците се делат во пет групи. Секоја група треба да изработи грозд на една група од правата и слободите на граѓаните. Гроздовите треба да се дополнат со нови поими кои не се дадени во претходниот текст.

Права

Должности

Ја изразуваат слободата и
демократијата

силата на
државата и одговорноста
на граѓаните кон неа

Почитување на
уставот и законите

Должности на
граѓаните

Плаќање данок и
други давачки

Заштита на природната
средина

Чесно вршење на јавните
функции

Давање помош во неволја

Одбрана на
земјата

Одбрана на земјата

Давање помош во
неволја

Задача:

За секоја од должностите на
граѓаните пронајди слики од
весници, интернет, енциклопедии и
продолжи како во дадените два
примери.

П
Р
О
В
Е
Р
И

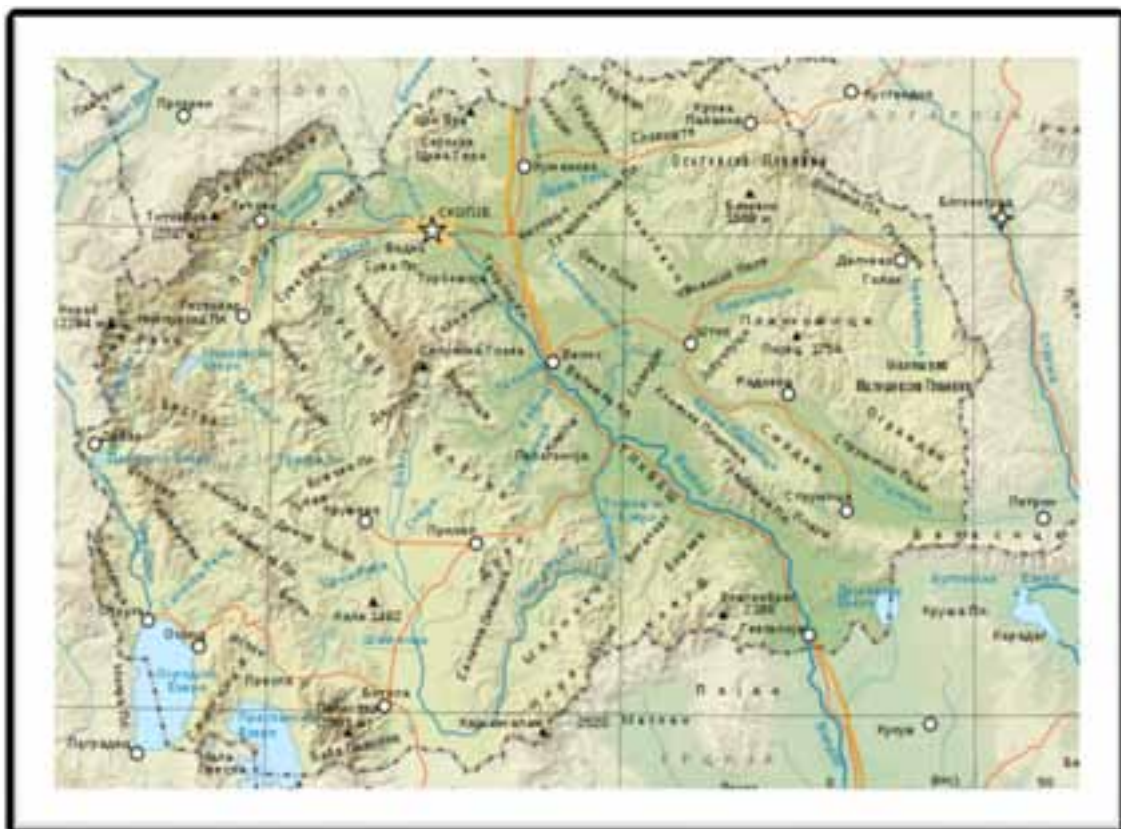
Г
О
С
Т
Е
О
Т

З
Н
Е
Н
Е

Мојата татковина Република Македонија

1. Како се вика твојата татковина?
2. На кој полуостров се наоѓа Р.Македонија?
3. Кој е главен град на нашата земја?
4. Со кои држави граничи нашата земја?
5. Кој јазик е официјален и која валута е официјална?
6. Кој ја претставува државата?
7. Република е _____.
8. Татковина е _____.

СОСЕДНИ ДРЖАВИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ТЕХНИКА - Венов дијаграм

Поделете се на 5 групи и обидете се да ги одредите сличностите и разликите со нашите соседи!

Прва група: Република
Македонија и Република Србија;

Трета група:
Република
Македонија и
Република Косово

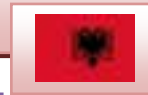
Четврта група:
Република
Македонија и
Република
Грција

Втора група:
Република
Македонија и
Република
Бугарија

Петта група: Република Македонија и
Република Албанија

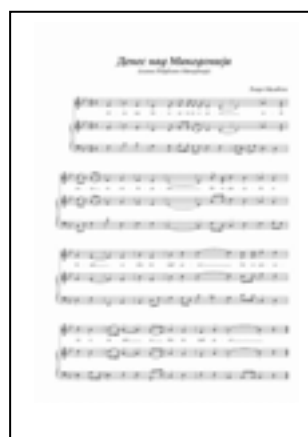

1. Со кои држави граничи нашата земја?
2. Должината на државната граница изнесува _____.
3. Белград е главен град на _____, Софија на _____, Атина на _____, Тирана на _____ и Приштина на _____.
4. Какви врски одржува Р. Македонија со соседните држави?
5. Која соседна држава е позната по Олимписките игри?
6. Во која соседна држава е развиен речниот транспорт?
7. Која соседна држава е членка на Европска унија од 2007 година?
8. Како ја вика Албанија народот што живее во неа?
9. Кога Косово ја стекнало независноста?

ДРЖАВНИ СИМБОЛИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

1. Кои се државни симболи на Р.Македонија?
2. Која е причината за истакнувањето на знамето на јавните места?
3. Опиши го грбот на Р.Македонија!
4. Кога се свири химна?
5. Што значи зборот „химна“?
6. Нацртај го знамето на нашата татковина!

Да се
потсетиме!

ТЕХНИКА – СКЕЛЕТЕН ПРИКАЗ

Поделете се во 3 групи:

Секоја група да го претстави својот симбол со скелетен приказ. Работете тимски!

Прва група: **Знамето на РМ**

Втора група: **Грбот на РМ**

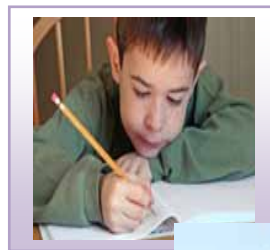
Трета група: **Химната на РМ**

Скелетен приказ

1. РЕЧЕНИЦА (за што се работи)
2. ФРАЗА (нешто важно)
3. ЕДЕН ЗБОР (основна тема)
4. СИМБОЛ (цртаме престава за содржината)
5. БОЈА (расположение , чувства)
6. Најмногу ми се допадна...(дополни)

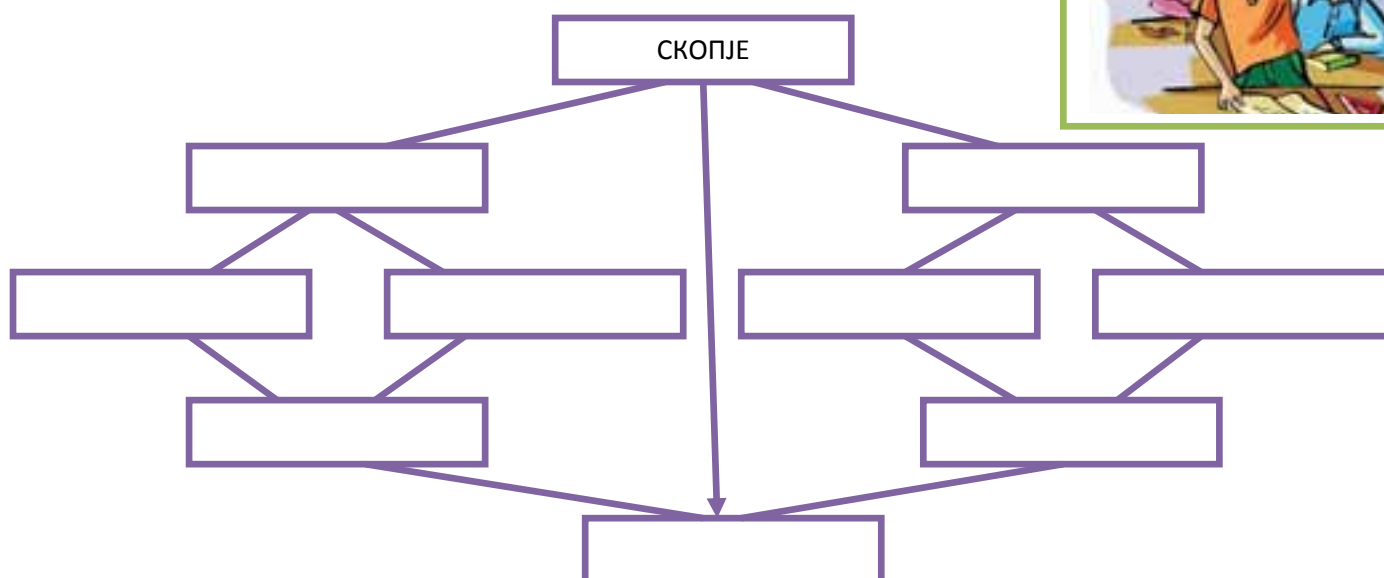
СКОПЈЕ - ГЛАВЕН ГРАД НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

1. Кое е античкото име на Скопје?
2. Каков град е Скопје?
3. Каква е климата во главниот град?
4. Опиши го релјефот на Скопје!
5. Кои културно-историски споменици му даваат посебен белег на градот?
6. Како се вика најголемиот универзитет во Скопје?
7. Колку земјотреси го разурнувале градот?

ТЕХНИКА – ПРИЗМА

Со техниката призма обиди се да го претставиш нашиот град

Организирајте посета на познат локалитет во Скопската околина..

Сликајте, забележувајте, разговарајте со кустосот, прашувајте за тоа што не ви е јасно...

По враќањето дома направете селекција и организација на белешките, сликите и впечатоците.

Запишете ги, а потоа прочитајте ги пред вашето одделение.

МЕСТОПОЛОЖБА И ПРИРОДНИ ОСОБЕНОСТИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

1. Каков е релјефот на нашата земја?
2. Кои се највисоките планини во земјата?
3. Која река е најдолга и колку?
4. На колку сливни подрачја им припаѓаат реките во нашата земја и кои се тие?
5. Како се вика нашата најголема рамнина?
6. Што се одгледува во неа?
7. Наброј ги трите природни езера во Р. Македонија!

ТЕХНИКА-ПЕТОРЕД

Направи петоред за нашата
најголема рамнина -
Пелагонија!

ДА СЕ
ПОТСЕТИ
МЕ!

ПЕТОРЕД

1. НАСЛОВ (ТЕМА)
2. ОПИС (ДВЕ ПРИДАВКИ)
3. АКТИВНОСТ (ТРИ ГЛАГОЛИ)
4. ЧУВСТВО (ФРАЗА ОД ЧЕТИРИ
ЗБОРА)
5. ПОВТОРЕН ПРИКАЗ НА
СУШТИНАТА

- 1.Каде се наоѓа Балканскиот полуостров?
- 2.Објасни како Балканскиот полуостров го доби името!
- 3.Кои држави се наоѓаат на него?
- 4.Што значи зборот "местоположба"?

Нашата република има поволна местоположба бидејќи лежи во средишниот дел на Балканот. Со техниката петоред претстави ги своите знаења.

ПЕРИОДИЗАЦИЈА НА МАКЕДОНСКОТО МИНАТО

1. Како македонското кралство станало голема воена сила на Балканот?
2. Кои се најзначајни македонски кралеви?
3. Кој период во македонската историја го обележува името на Александар Македонски?
4. Како Македонија станала вазал на Римското царство?
5. Какво влијание извршиле Римјаните врз животот и културата на народот во Македонија?
6. Кога Македонија припаднала на Византија?
7. Како се распаднало византиското царство?
8. Кој ја создал словенската азбука?
9. Која била нивната дејност?
10. Што направиле Климент и Наум?
11. Кога е создадено Самуиловото царство?
12. Кога се случила битката на Беласица?
13. Опиши ги последиците на таа битка!
14. Кога се случило Илинденското востание и зошто?
15. Кој бил претседател на Крушевската Република?
16. Наброј ги значајните личности од тој период!
17. По што е значаен Букурешкиот мировен договор?
18. Кога се случила Првата, а кога Втората светска војна?

Организирајте посета на Историскиот музеј на Р. Македонија..

Сликајте, забележувајте, разговарајте со кустосот, прашувајте за тоа што не ви е јасно...

По враќањето дома направете селекција и организација на белешките, сликите и впечатоците.

Запишете ги, а потоа прочитајте ги пред вашето одделение.

ТЕХНИКА-ВРЕМЕНСКА ЛЕНТА. Временската лента е линија на којашто е можно да се прикажат датуми од минатото според редоследот на случувањата. На временската лента претстави ја периодизацијата на македонското минато.

800г.пр.н.е

199г.од н.е

395г.од н.е

855г.од не.

1014г.од н.е

ФОРМИРАЊЕ НА СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ДРЖАВА

1. Кога македонскиот народ ја започнал борбата за слобода во Втората светска војна?
2. Што е "фашизам"?
3. Кога и каде е прогласена Народна Република Македонија?
4. Што претставува за Македонија Првото заседание на АСНОМ?
5. СФРЈ е_____.
6. Колку републики ја сочинуваа СФРЈ и колку години живеаа заедно?
7. Што се случи на 8 Септември 1991 година?
8. Објасни го зборот суверенитет!

ТЕХНИКА-СКЕЛЕТЕН ПРИКАЗ

Македонскиот народ долго и храбро се борел за својата слобода. Поделете се во 3 групи и претставете го соодветниот период од современа Македонија.

Прва група: АСНОМ

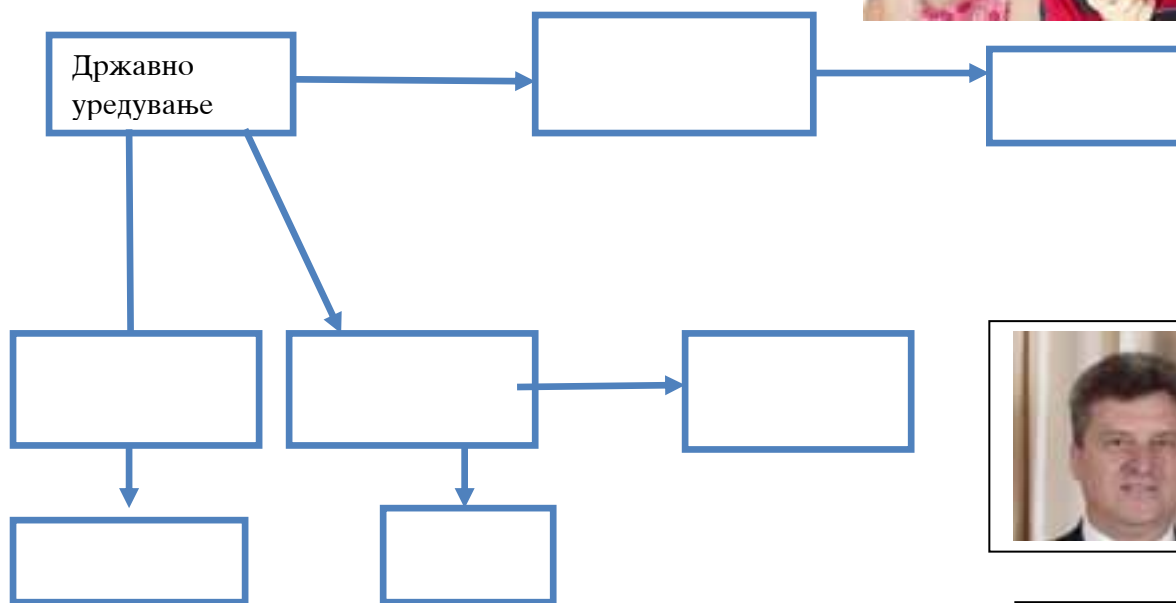
Втора група: СФРЈ

Трета група: 8 Септември - независноста на РМ

ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ НА МАКЕДОНИЈА

1.Какво е државното уредување во Р.Македонија?

2. Дополни:

3.Која функција ја извршува претседателот на државата?

4.Кој е наш најстар претседател?

5.Каква улога има Собранието?

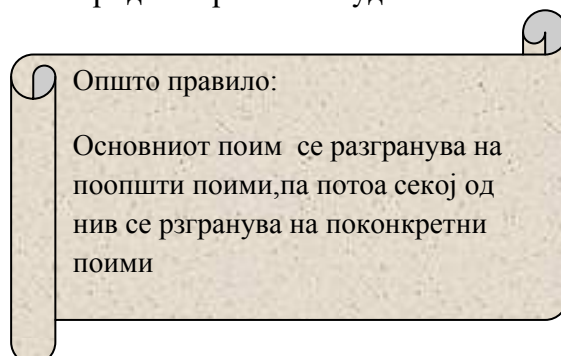
6.Колку пратеници се избираат во Парламентот и колку време трае нивниот мандат?

7.Која е работата на Владата?

8.Кој ја сочинува?

9.Какви судови постојат во Р.Македонија и колку ги има?

10.Кои се начелата според кои работат судовите?

НАСЕЛЕНИЕТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

1. Колку вкупно население има Р.Македонија според пописот од 2002 година?
2. Кое население е најбројно?
3. Покрај Македонците во Р.Македонија живеат и други националности и тоа:
_____.
4. Во што се огледа рамноправноста меѓу Македонците и другите национални малцинства?

ТЕХНИКА – ГРОЗД

Нашата држава е мултиетничко општество. Обиди се да го направиш дадениот грозд. Разграни го понатаму на поконкретни поими.

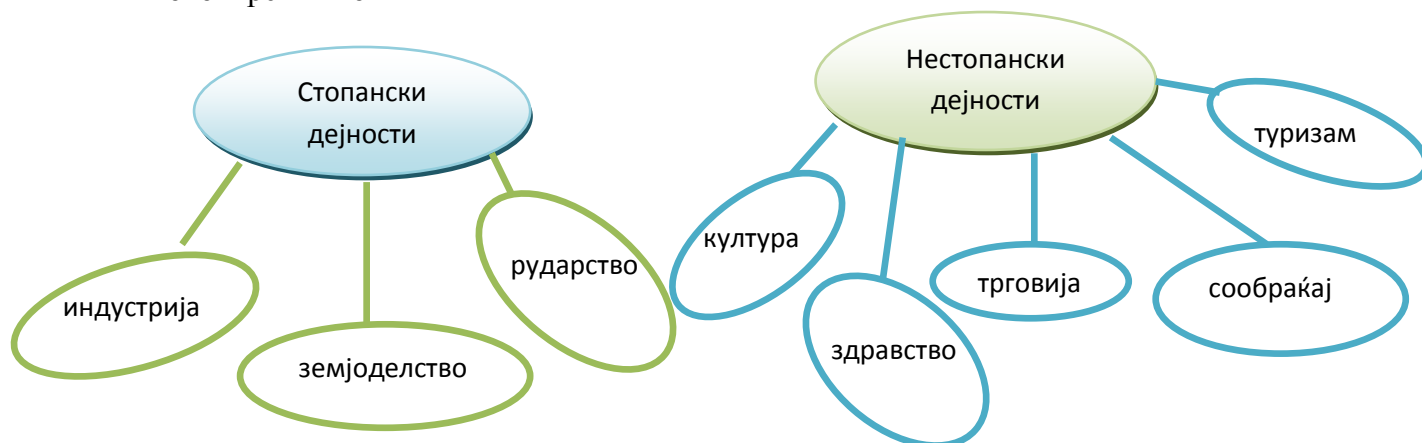

СТОПАНСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

1. Стопанство е _____.
2. Од степенот на развиеноста на стопанството зависи _____.
3. Стопански дејности се: _____
_____.
4. Нестопански дејности се: _____
_____.
5. Со кои природни богатства изобилува Македонија?
6. Што се одгледува во Овче Поле, а што во Тиквешката?
7. Каде е најразвиена прехранбената индустрија?
8. Наброј неколку мелничарски комбинати!
9. Каде во РМ е развиено рударството?
10. Што е РЕК Битола?
11. Каде се наоѓаат најголемите винарски визби?
12. Која руда се копа во рудникот Ржаново?
13. Раскажи за индустријата во градот Скопје.

Економскиот живот во РМ зависи од стопанските и нестопанските дејности. Разгледај го дадениот грозд. Најразвиените стопански дејности разграни ги понатаму на поконкретни поими.

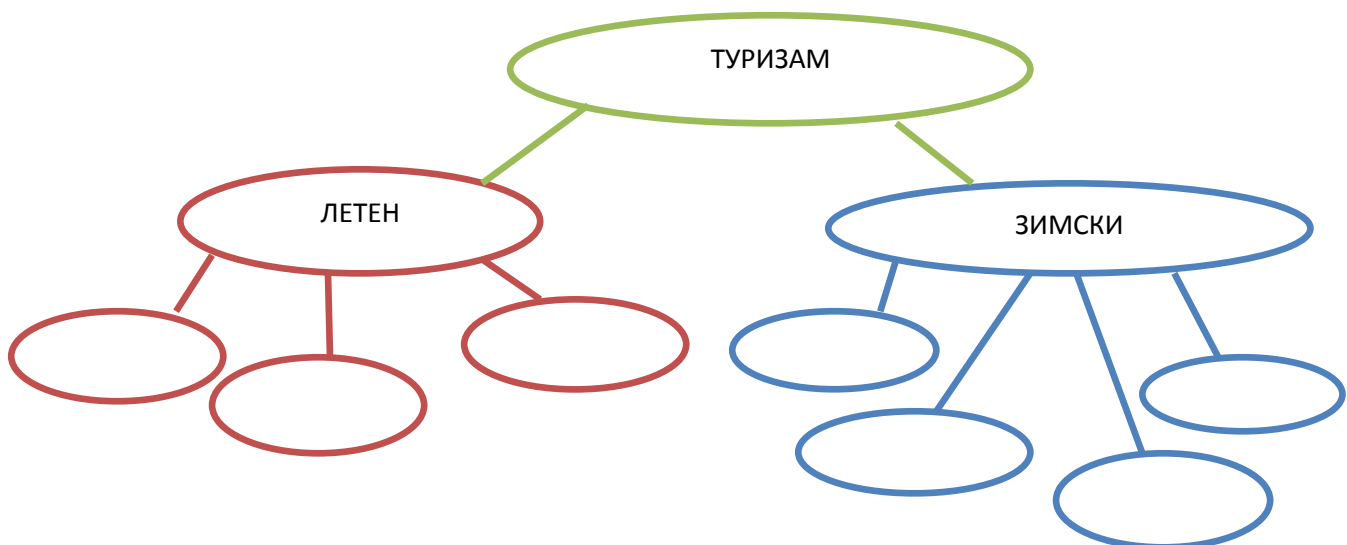
ТУРИЗМОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

- 1.Што е туризам?
- 2.Каков туризам имаме?
- 3.Зошто е многу важно за некоја земја да има развиен туризам?
- 4.Опиши го селскиот туризам!
- 5.Какви езера имаме според настанувањето?
- 6.Доколку си посетил некое од нашите езера раскажи ги твоите впечатоци!
- 7.Што значи зборот "ендемично"?
- 8.Кое животно и кое растение ги краси оваа одлика?
- 9.Наброј ги бањите во нашата земја и забележи од кој туризам се тие дел?
- 10.Кои се позначајни меѓународни настани кај нас?

ТЕХНИКА – ГРОЗД

Туризмот во РМ е во постојан подем. Разгледај го дадениот грозд. Разгледај ги и туристичките места на него и разграничи ги понатаму на поконкретни поими

КУЛТУРНИОТ ЖИВОТ И ИНСТИТУЦИИТЕ НА КУЛТУРИТЕ ВО НАШАТА ЗЕМЈА

- 1.Што е култура?
- 2.Што ни обезбедува културата?
- 3.Објасни го настанувањето на културата!
- 4.Наброј ги културните институции!
- 5.Каква дејност извршува библиотеката?
- 6.Опиши ја училишната библиотека!
- 7.Каде е сместена најголемата библиотека во Македонија?
- 8.Како се користи виртуелната библиотека?
- 9.Што е театар?
- 10.Кои се театарски жанрови?
- 11.Каква игра е балетот?
- 12.Какво место е кино?

ТЕХНИКА – ВЕНОВ ДИЈАГРАМ

Поделете се на 4 групи и потрудете се со Венов Дијаграм да го претставите културниот живот во РМ.

Прва група: Библиотека – театар

Втора група: Балет - театар

Трета група: Балет – кино

Четврта група: Кино – библиотека

Организирајте посета на Универзитетската библиотека во Скопје.

Сликајте, забележувајте, разговарајте со водичот, прашувајте за тоа што не ви е јасно...

По враќањето дома направете селекција и организација на белешките, сликите и печатоците.

Запишете ги, а потоа прочитајте ги пред вашето одделение.

РЕЛИГИИТЕ И ВЕРСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

- 1.Кои религии постојат во светот?
- 2.Кои религии се најзастапени во Република Македонија?
- 3.Верски празници кои се прославуваат во РМ се:

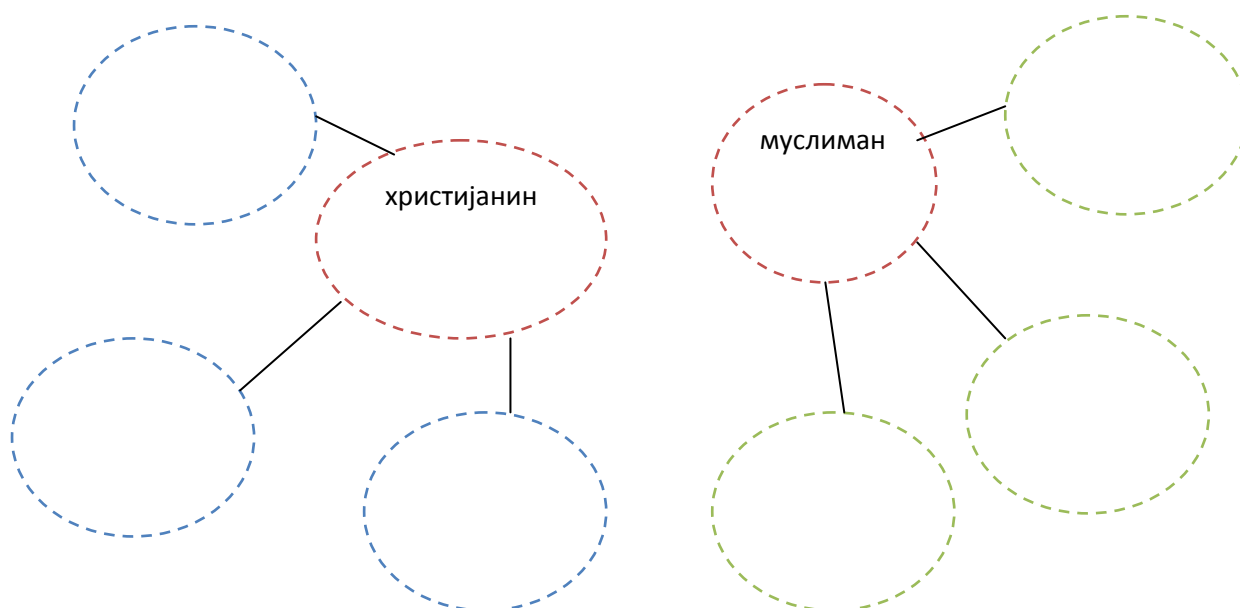
_____.

- 4.Кои празници ги слават припадниците на муслиманската вера?

Техника Грозд

Со техниката Грозд претставете ги муслиманската и христијанската вера и разгранете ги на поконкретни поими.

ПРАВАТА И ДОЛЖНОСТИТЕ НА ГРАЃАНИТЕ НА РМ

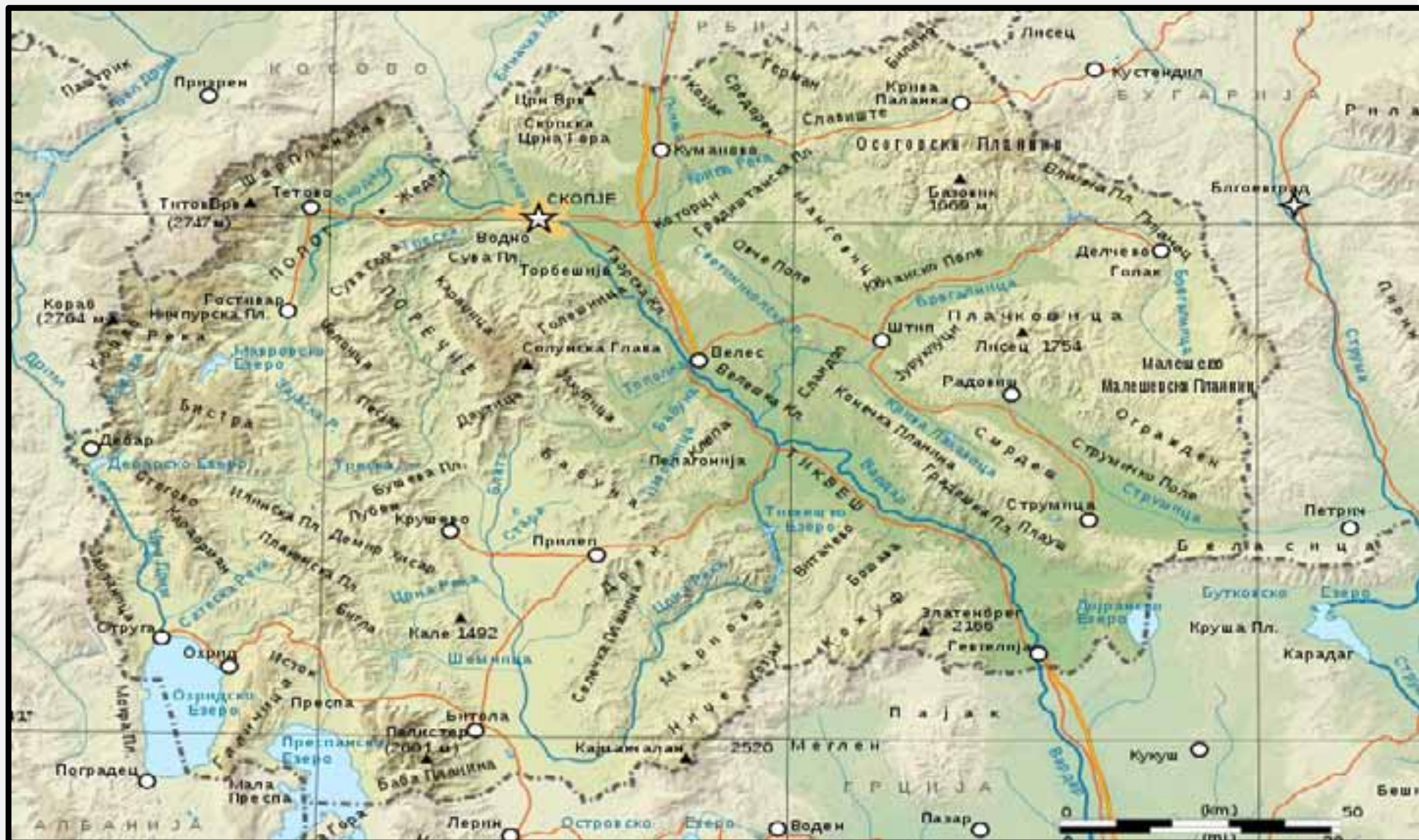

- 1.Какво значење имаат слободите и правата на граѓаните во едно општество?
- 2.Како се загарантирани човековите слободи и права?
- 3.Какви можат да бидат човековите слободи и права?
- 4.Што се подразбира под лични слободи и права?
- 5.Наброј ги личните слободи и права!
- 6.Што значи "претпоставка на невиност"?
- 7.Со кои права човекот е активен фактор во политичкиот живот?
- 8.Што значи избирачко право?
- 9.Во кои слободи и права спаѓа кога граѓанинот сам одлучува дали ќе работи или не?

ТЕХНИКА-ПЕТОРЕД

Поделете се во 4 групи и со определените права и должности направете петоред

Топографска карта на Р. Македонија

Тема бр. 2

Личноста во групата и општеството

Во оваа тема ќе се запознаеш со :

- важноста на заедничкото живеење;
- како се негува солидарноста со другите луѓе;
- значењето на поимите: социјализација ,солидарност , егоизам;
- улогата на мас-медиумите во секојдневниот живот;
- девијација и девијантните однесувања на одделни личности во групата;
- правилата на однесување во средината и исполнување на должностите;
- причините за појавување на конфликт и нивно решавање;
- правата на децата како човекови права.

Личност и групниот живот

Да се потсетиме од знаењата по македонски јазик

Која лектира ја обработувате овој месец?

Кои се главни личности во лектиратата? Изврши опис на главните личности. По што се разликуваат тие?

Личност е поединечно суштество кое се разликува од сите други.

Што ја прави личноста единствена?

Физичкиот изглед

Средината во којашто пораснал и живеел

Влијанијата од семејството

Социјално-економскиот систем во кој живее

Социјалната положба

Ајде да играме улоги!

Ликови : мајка, татко, две деца .

Проблемска ситуација : Сите во семејството се дома. Треба да се приготви ручек. Сите се гладни и нетрпеливо чекаат ручекот да го подготви мајката.

Првата група : Сите членови и помагаат на мајката при подготовка на ручекот

Втората група : Мајката сама го прави ручекот (оди по намирници, сама готви, поставува чинии...)

Извлечете заклучок: *Како семејството функционира подобро?*

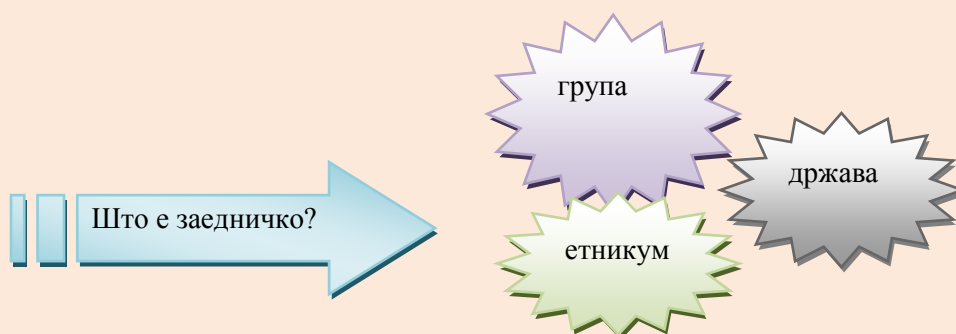
Човекот како поединец не може самостојно да опстојува, па затоа тој се поврзува со другите луѓе. Личноста има потреба да припаѓа на една група и да биде заедно со другите луѓе. Сите луѓе припаѓаат на одредени групи. Една од главните причини за настанување на групата е извршување на некоја дејност.

Постојат формални и неформални групи

Формалните групи се составени од членови на секција во училиштето, младински клубови, спортски организации и др.

На *неформалните групи* им припаѓаме со своето раѓање или со нашите сличности - група на љубители на уметноста, групи на љубители на животните, група на врсници итн.

На часовите по математика учевте за множества. За да припаѓаш во една група треба да исполнуваш барем една заедничка карактеристика, исто како и кај множествата. Нацртај множество со елементи: Што сакаат љубителите на животните?

1. Што е личност?

2. Зошто човекот се обединува со групата ?

3. Формални групи се _____, а неформални се _____.

СОЦИЈАЛИЗАЦИЈА НА ЛИЧНОСТ ВО ГРУПАТА

Разговор за евокација на знаењата

- *Набројте некои случки во кои сте му помогнале на своето другарче.
- *Дали некогаш сте му помогнале на своето другарче кога бил во неволја? Опишете ја вашата постапка. Како се чувствувавте по случката?

- *Ти помогнало ли твоето другарче кога си бил во неволја? Опишете ја вашата постапка. Како се чувствувавте по случката?

- *Ви се случило ли некогаш ваква случка: Ви треба помош да ја завршите домашната работа, ама не знаете да ја решите последната задача . Барате помош од другарчето , а тој не сака да ви помогне бидејќи му е здодевно пак да решава задачи.
- *Како се чувствувавте тогаш?

 Солидарност претставува заедничко делување, како и преземање заеднички обврски и одговорности. Личноста и начинот на нејзиното однесување во групата треба да биде **солидарно**.

 Егоизмот е појава кај личности-егоисти кои сакаат да ги задоволат само сопствените потреби и интереси , а ги запоставуваат интересите на останатите, не размислувајќи за последиците. Тие тешко се вклопуваат во која било општествена група.

 Социјализација е процес во кој личноста го учи начинот на живот во групата или општеството. Социјализацијата на личноста започнува со нејзиното раѓање. Човечкото суштество отпрвин се раѓа беспомошно, без никакви знаења. Подоцна ги стекнува разните знаења, умеења и навики. Социјализацијата претставува процес на учење во кој се усвојуваат нормите и правилата на својата култура која е особено значајна за дејствување во општеството. Степенот на социјализација ни покажува како личноста се однесува во групата.

Да ги искористиме одговорите на прашањата и да изработиме T-табела.

Солидарност	Егоизам

Познатите рекле.....

„Пријателот е подарок кој си го подаруваш на самиот себеси“

Роберт Луис Стивенсон

„Она што го гледаме зависи од она што го правиме“

Џон Лабок

„Најважно е да бидеме пријател со самиот себе ,бидејќи во спротивно не можеме да бидеме пријател на некој друг“

Елеонора Рузвелт

„Ако судиш за луѓето нема време да ги сакаш“

Мајка Тереза

ФАКТОРИ НА СОЦИЈАЛИЗАЦИЈА

Кој може да влијае врз нашиот развој?
Фотографиите од левата страна нека ти помогнат да дознаеш.

СЕМЕЈСТВОТО, СРЕДИНАТА И УЧИЛИШТЕТО КАКО ФАКТОРИ НА СОЦИЈАЛИЗАЦИЈА

Првиот од основните фактори кои влијаат врз развојот на детето е **семејството**. Тука се стекнуваат првите сознанија, мотиви и ставови со кои детето може полесно да се вклучи во пошироката средина која го опкружува.

Една од најважните работи за правилен раст и развој на децата е

- ✓ однесувањето на родителите меѓу себе

✓ однесувањето родителите кон детето
Секое семејство не може да ги исполни условите кои се потребни за правилно одгледување и развој на детето.

Местото на семејството во општествениот живот
директно влијае врз правилниот развој на децата или групата.

Онаму каде што постои љубов и разбирање во семејството, децата се здобиваат со *позитивни особини и добри социјални контакти*, за разлика од средините каде што има чести несогласувања.

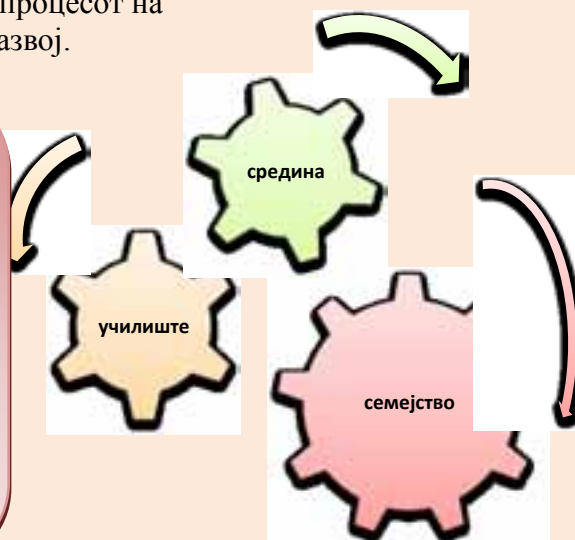
Фактори кој покрај *семејството* има огромна улога во социјализацијата кај детето се:

- ✓ **училишната установа**
- ✓ **пошироката околина**

*Дали ви се случило наставничката да го повика родителот на разговор за да дискутирате за некоја ваша постапка (било да е позитивна или негативна)?
*Сте присуствувале ли на родителска средба? Замолете ја наставничката да присуствувате на родителска средба. За што се разговараше?

Родителите и наставниците се во постојан контакт кој овозможува да се создаде позитивно социјализирана личност или група. Училиштето игра голема улога во социјализацијата на личноста. Тоа влијае на процесот на едукација, емотивниот развој и социјалниот развој.

Семејството, училиштето, и средината се еден **мотор** кој работи постојано и ја обликува личноста. Семејството и училиштето треба да имаат водечка улога и заемно **многу** да соработуваат за да и помогнат на младата неоформена личност да се оформи на вистинскиот начин. Ако овие два фактори не работат во согласност, средината ќе си го земе својот замав и личноста ќе добие погрешни животни насоки.

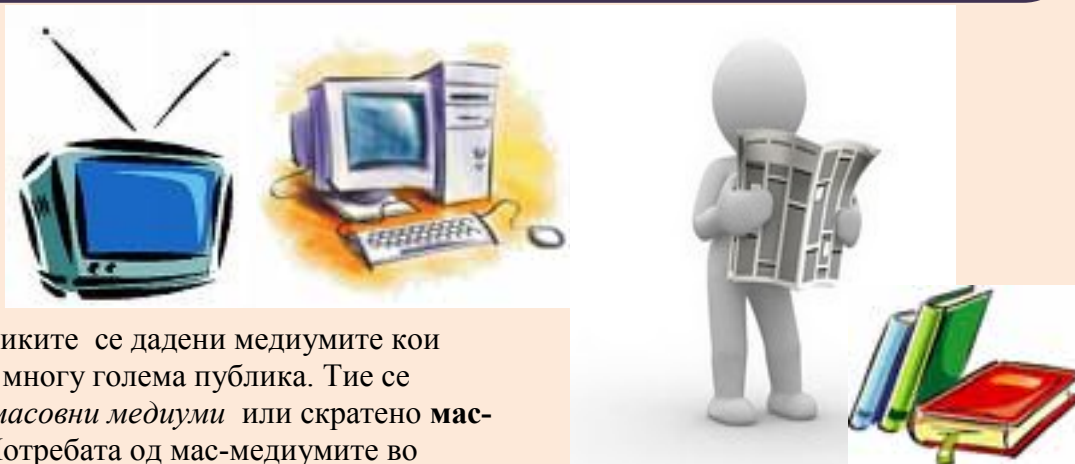
Дебата на тема : **Семејството, пресуден фактор за социјализацијата на личноста**

МАС-МЕДИУМИТЕ И НИВНОТО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ СОЦИЈАЛИЗАЦИЈАТА НА ЛИЧНОСТА

Учениците се делат на 5 групи.

Секоја група има свој водител. На водителот му се дава фотографија со едноставни форми. Сите деца од групата треба да нацртаат фотографија според опишувањата на водителот.

По активноста секоја група ги изложува своите цртежи. Се врши споредба на фотографијата и на цртежите.

На сликите се дадени медиумите кои допираат до многу голема публика. Тие се нарекуваат *масовни медиуми* или скратено **мас-медиуми**. Потребата од мас-медиумите во денешното современо општество е голема. Таа влијае позитивно и негативно. Со помош на мас-медиумите ги збогатуваме нашите знаења. Но многу често може да се случи информацијата да не биде соодветно пренесена. Опасноста информациите да не бидат соодветни може да има негативно влијание во социјализацијата на децата. Затоа треба да се внимава на пристапот до секаков вид на информација.

Со техниката *бура на идеи* кажи што се можеш да дознаеш од мас-медиумите?

Ајде да дискутираме...

да	Мас -медиумите влијаат позитивно врз личноста	не

Кои одговори преовладуваа? Разговарајте, анализирајте ги добиените резултати.

Социјални вештини

- ✓ слушање
- ✓ започнување и одржување на разговор
- ✓ поставување на прашања
- ✓ претставување на себе и другите
- ✓ заблагодарување и пофалување
- ✓ барање помош
- ✓ вклучување во активност
- ✓ давање и следење на упатства
- ✓ извинување
- ✓ препознавање и изразување на туѓите чувства
- ✓ изразување на приврзаност
- ✓ соочување со стравот
- ✓ барање на дозвола
- ✓ помагање
- ✓ преговарање
- ✓ самоконтрола
- ✓ одбрана на сопствените права
- ✓ реагирање на провокација
- ✓ избегнување на тепачка
- ✓ изразување на несогласувања и реагирање на приговор
- ✓ поднесување на срам, неуспех, исклучување, обвинување на групен притисок
- ✓ поставување на цели
- ✓ собирање на податоци
- ✓ донесување на одлуки

Задача:

Одбери една слика и поврзи ја со неколку социјални вештини од левата страна. Работи во парови, на крајот отворете дискусија за добиените размислувања. Во која социјална вештина се препознаваш, а која најмалку ја употребуваш?

ДЕВИЈАЦИЈА И ДЕВИЈАНТНО ОДНЕСУВАЊЕ НА ЛИЧНОСТ ВО ГРУПАТА

Активности:

Од весници и списанија исечете текстови и слики на невообичаено однесување на поединци или групи на луѓе. На часот со наставничката дискутирајте за собраниот материјал. Што не ви се допаѓа? Што мислите, зошто одредени луѓе се однесуваат така?

Девиијација значи отстапување од
некои морални и вообичаени
вредности.

ДЕВИЈАНТНИ ОДНЕСУВАЊА СЕ ПОЈАВИ КОИ ПРЕТСТАВУВААТ ПРЕКРШУВАЊЕ НА
ОПШТЕСТВЕНО ДОЗВОЛЕНИТЕ НОРМИ КАКО НА ПРИМЕР:

- проституција-криминал
- самоубиства
- малолетна деликвенција
- болести и зависности
- просење
- друштвена дезорганизација

Малолетниот криминал е во пораст. Од година во година се зголемува бројот на малолетници кои извршуваат кривични дела. Малолетниците ги прават првите деликти дури и пред да наполнат четиринаесет години. Причини за појавата на малолетната деликвенција се: осиромашувањето на населението, невработеноста, нарушувањето на вредностите на системот и нефункционирањето на институциите во државата. Наведените појави директно влијаат на положбата, состојбата и на односите во семејството.

Криминалитетот е злосторство. Криминалитетот е честа појава и претставува основен проблем во современото општество.

Иди види на www.zsr-skopje.mk

Исповед на деца-деликвенти:

“Крадам на Бит- пазар и на Зелено пазарче, а најчесто во автобус. Таму каде што има гужва најлесно можам некому да му го украдам паричникот без да ме забележат. Како да брцам во туѓи џебови, а да не ме фатат, ме научи татко ми кога имав девет години. Парите што ги крадам ми ги зема тој, а тоа што ќе го сокријам од него е за јадење.”

“...Ниту се интересираа ниту моите знаеја дека крадам. Тие мислеа дека имам сè што ми е потребно и немаа време ни за мене ни за мојот брат и за сестра ми. Полицијата прв пат не фати кога крадевме од бутиците во Градскиот трговски центар, кога почна војната. Татко ми беше во шок кога го викнаа во полициската станица каде што бевме”, вели дваесетгодишниот Н.Н., чиј татко е адвокат.

Исповед на родител на наркоман.....

“...Бев приморан да се спротивставам на сите начини. Ги бркав кога ќе дојдеа кај мене дома. Тешко е навистина да се биде родител на наркоман. Да го гледаш сопственото дете како венее, а да не можеш да му помогнеш. Тепачки, кражби и дрогирање - тоа беше неговото секојдневие. Јас и другиот син баравме помош на сите начини. Борбата траеше со години, но вредеше. Денес Н.Н. се наоѓа во Центарот за зависници од дрога и е на метадонска терапија. Секој ден се молам да не направи чекор назад кој повторно ќе го одведе по патот на пропаста.....

За жал зависностите се повеќе раширени меѓу младите, а тоа се алкохолот, пушењето и дрогата. Посегнувањето по дрога отпрвин е интересно бегство од реалноста и проблемите. Тоа привидно задоволство потоа го претвора животот во пекол. Бегството од реалноста со помош на наркотици – дрога е нереално и моментално. Дрогата е опасна по живот и речиси е невозможно враќање од тој пат, а во најдобар случај одрекувањето од дрога е премногу тешко.

Не постои добра причина за да се стане наркоман!

**Наркоманија - медицинско објаснување:
болна склоност кон употреба на опојни
средства заради постигнување на
претерано добро расположение**

**СОС линија (0800 11 444)
ЛИНИЈА ЗА ПОМОШ ОД ДРОГА**

1. Што е девијација?
2. Кои се девијантни однесувања?
3. Размисли како можеш да помогнеш во борбата против девијантното однесување на младата популација?

ПРАВИЛА НА ОДНЕСУВАЊЕ ВО СРЕДИНАТА И ИСПОЛНУВАЊЕ НА ДОЛЖНОСТИТЕ

Секоја детска игра има свои **правила**.

Со вашите предлози донесете правила на однесување во училницата. Прво дајте предлози, а потоа ќе се усвојат со *гласање*. Донесените правила напишете ги на хамер и закачете ги во училницата. Тоа ќе биде „**Кодекс**“ на однесување во вашето одделение.

Почитувањата на правилата и доследното **исполнување на должностите** ни го покажува нивото на култура и образование на една личност. Ние секаде се однесуваме според некои правила. Доколку не би постоеле правила кои би ги почитувале, се околу нас би било хаотично. Во книгата „Бонтон“ ни е објаснета убавината на убавото однесување т.е. се даваат „рецепти“ за тоа како децата да бидат добро воспитани.

БОНТОН-убаво однесување

Бонтоном е универзален. Детето како иден возрасен човек треба да се изградува во комплетна личност со различни интересирања, со добро однесување кон сите луѓе, без разлика на нивната припадност-национална, верска... Човекот треба да се однесува пристojно кон луѓето со коишто се среќава и воопшто, треба да биде добро воспитана личност.

Во **детството** се стекнуваат:

- работни навики
- навики за хигиена

- грижа за облеката и обувките
- грижа за просториите во домот

Другарството тешко се стекнува , но лесно се губи.

- секој не може да има добар другар
- вистинските другари се: чесни, искрени, укажуваат на грешки

- почитувај ги и сакај ги родителите и почитувај ги правилата во семејството
- помагај во извршувањето на домашните задачи
- слушај ги и прифаќај ги советите на родителите

- секогаш вели Добар ден при влегување во училиница
- секогаш вели „Ве молам,, кога бараш нешто на услуга
- почитувај ги другарите од одделението и не навредувај ги со погрдни зборови

- секогаш поздравувај со ведрa насмевка
- почитувај, помагај и давај им предност на постарите
- однесувај се културно секаде каде што ќе одиш
- грижи се за својата околина: не фрлај, не плукај, не викај...

ДОБАР УЧЕНИК

- постојано да се ангажира во постигнување на резултати во наставата
- одговорен и доследен во работата
- да ги почитува правилата во училиштето и пошироко
- достоинствено и јасно да се искажува
- секогаш да служи за пример
- да се изградува во личност во која може да се има доверба , со особини на непосредност, авторитет и хуманост
- да верува во своите способности и да има поставена цел во животот
- со личен пример да се бори против причинителите на болести на зависности и други негативни појави (дрога, алкохол, пушење, криминал)

*Кажи ги правилата на однесување во твоето семејство.

*Дали се поделени должностите помеѓу членовите во семејството?

*Раскажи ги правилата на однесување со другарчињата ?

КОНФЛИКТ

Прочитај ги речениците!

Какво чувство будат тие кај тебе?

*Раскажи некоја случка во која некој ти се обратил со овие реченици.

Ти си лошо дете!

Со тебе ќе се однесувам како што сакам!

Ти само ми создаваш проблеми!

Нема никогаш да се однесувам убаво со тебе!

Ти си добра личност.

Кон тебе се однесувам љубезно и со почит.

Ти си креативен и толерантен.

*Прочитај ги речениците. Какви чувства будат кај тебе?

Раскажи некоја случка кога некој ти се обратил така. Искрено одговори како ти му возврати.

Во односите помеѓу луѓето може да дојде до **конфликт**. Конфликт претставува судир, спор, расправија, која може уште повеќе да се заплетка.

Конфликтот е резултат на динамични психички случувања и затоа предизвикува фрустрации, посебно ако спротивностите се големи, а препораките за нивно решавање потешки.

Фрустрација-незадоволство

Како се решава конфликт?

Еве неколку *чекори* како да се реши конфликт:

1. Смирете се
2. Опишете го конфликтот
3. Опишете што го произвело конфликтот
4. Опишете ги вашите чувства кои се појавиле со конфликтот

5. Слушајте внимателно и со почит додека другото лице зборува

6. Смыслете можни решенија на конфликтот

7. Испробајте го избраното решение

8. Ако едно решение не даде резултат испробајте некое друго

Кога некој ќе те повреди, нормално е да чувствуваш **бес**. Можеби ќе посакаш да му возвратиш така што и него ќе го повредиш. Но, ти можеш да одлучиш тоа да не го направиш. Наместо тоа можеш да направиш нешто од следниве работи:

Застани и размисли. Разгледај ги сите можности. Размисли што уште можело да се случи ако ја повредиш другата личност

Замисли си нешто ладно.
“Излади” го бесот

Држи ги рацете и нозете кон себе, стисни ги дланките, тапкај со нозете

Кажу си: Во ред е да чувствувам бес, но не е во ред да повредувам неког дури и ако таа личност прва ме повреди мене

Полека изброи до 10 . Продолжи да броиш се додека не се смириш

Однесувај се со другиот со почит и љубезно. Нема да биде лесно, но обиди се

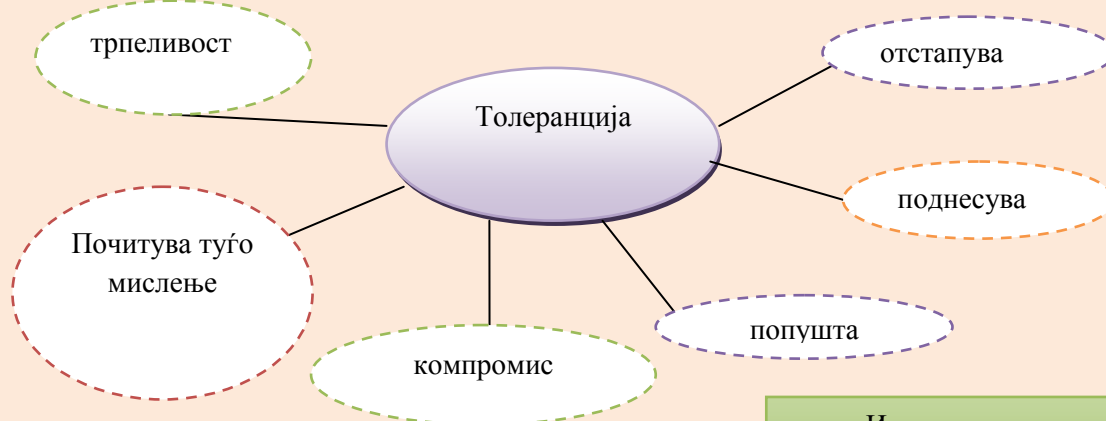
Употреба на **сила** значи нанесување физичка повреда.

Насилство може да биде злоупотреба, војна, масакр.

ПОМИРУВАЊЕ И ТОЛЕРАНЦИЈА

Конфликтот ќе биде решен кога двете страни ќе ги надминат недоразбирањата. Помирувањето ќе биде успешно само ако конфликтот биде решен во целост. Доколку не се дојде до вистинското решение и некоја страна само привидно се помири, постои опасност повторно да се појави истиот конфликт. Со нашето толерантно однесување можеме успешно да ги надминиме конфликтите.

Да бидеме толерантни значи да ги прифатиме другите личности, да им дозволиме да бидат такви какви што се, да живеат и да се изразуваат целосно како еднка.

1.Што претставува конфликт?

2.Наброи некои од чекорите за решавање конфликт?

Играње улоги:
симулирајте конфликт и
најдете решение !

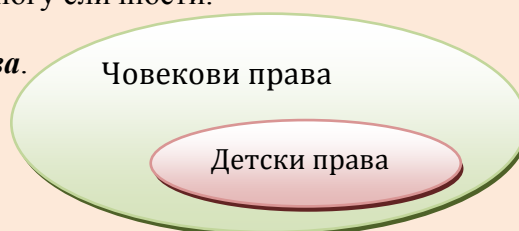
ПРАВАТА НА ДЕЦАТА - ЧОВЕКОВИ ПРАВА

Активност бр. 1 : Со помош на техниката **Венов дијаграм** напиши ги карактеристиките на возрасните и на децата. Дискутирај за сличностите и за разликите.

Возрасните и децата имаат многу сличности.

Децата, исто како и возрасните *имаат свои права.*

Правата на децата се дел од човековите права.

Активност бр2

Размислете кои права ги имате. На лист хартија запиши барем едно право кое го имаш и истото илустрирај го со цртеж! На голем хамер залепете ги цртежите во вашата училница !

На 20 ноември 1989 година е усвоена Конвенцијата за правата на децата. Република Македонија ја **ратифицира (одобри) Конвенцијата за правата на децата во 1993 година** и со тоа стана дел од домашното законодавство, што е обврска и одговорност на државата и за возрасните. Во Конвенцијата се содржани правата што ги имаат децата во целиот свет .

Народен правобранител - се грижи за правата на децата преку законската регулатива и нејзината примена.

Рамноправност
Независност

Французите заклучиле дека слободата е природна состојба на човекот поради фактот што човекот поседува душа и свест.

Образование ,игра,слобода на мислата и уверувањето,културни активности,пристап до информации.

Иако сум дете и јас
имам право на:

Активна улога во семејството и во пошироката
заедница.Овие права ги подготвуваат децата за одговорен
живот понатаму како возрасни.

Заштита од сите форми на насилство, негрижа и
експлоатација.

Живот , соодветен стандард на живеење, исхрана , место на живеење,
здравствена заштита.

Извадоци од Законот за правата на децата:

Член 42 Секое дете има право да ги знае своите права.

Член 3 Секој возрасен секогаш треба да го прави она што е најдобро за детето.

Член 6 Секое дете има право да живее и да се развива слободно , без насилство, без закани, без
намерно предизвикување болести, војни, разни видови несреќи и смртни опасности.

СОС-телефон за деца
и млади: 0800 1 22 22

Иди види на
www.childrensembassy.org.mk
www.cira.org.mk

ПРВАТА ДЕТСКА АМБАСАДА „МЕЃАШИ“

е непартиска и невладина организација во Република Македонија за **заштита на правата на детето**. Амбасадата со своите активности придонесе за развивање и јакнење на граѓанската свест за детските права. Таа го сруши молкот за детските страдања, особено за физичката, за сексуалната и за економската злоупотреба на децата, откривајќи во јавноста повеќе случаи на злоупотреба, директно ангажирајќи се за воспоставување поефикасни механизми за заштита на децата. На Амбасадата и се придружија и други невладини организации.

На 20 ноември 2008г . на светскиот Ден на детето беше промовирана песната “Сонувај” која македонските музички ѕвезди ја снимаја како дел од кампањата за прибирање средства за креирање на *фонд за поддршка на деца и млади-жртви на сексуална злоупотреба*, која ја спроведуваат Центарот за институционален развој-ЦИРА и Првата детска амбасада во светот

Прочитајте ја оваа поема на Дороти Ло Хол и размислете.
Потоа одберете еден или повеќе стихови. Во кои стихови се препознавате себеси?
Илустрирајте, а потоа разговарајте за нацртаните илустрации.

Како се чувствувавте додека го цртавте цртежот?
Како се чувствувавте додека ги слушавте своите другари како објаснуваат за своите чувства?
Прочитајте ги овие мисли со вашите родители и разговарајте со нив за тие чувства .

П
Р
О
В
Е
Р
И

Г
О
С
Т
Е
В
О
У
Ч
Е
Н
С
К
И

З
Н
А
Н
И
Е

ЛИЧНОСТ И ГРУПА

1. Личност е _____, а ја прави
единствена _____.

2. Секоја личност има потреба од
_____.

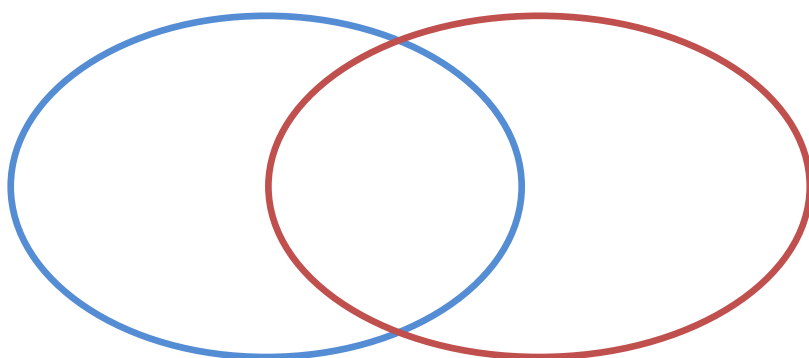
3. Постојат
_____ и _____
групи.

4. Напиши пример за формална група.

5. На неформалната група припаѓаме од
_____.

ТЕХНИКА-ВЕНОВ ДИЈАГРАМ

Со Венов дијаграм напиши ги карактеристиките на формалната и на неформалната група и одреди ги заедничките карактеристики за двата поими!

СОЦИЈАЛИЗАЦИЈА НА ЛИЧНОСТА ВО ГРУПАТА И ОПШТЕСТВОТО

1. Солидарност е _____.
2. Егоизам е _____.
3. Социјализација е _____.
4. Кои се фактори на социјализацијата?
5. Една од најважните работи за правилен раст и развој на децата е _____.
6. Кои деца се здобиваат со позитивни особини и добри социјални контакти?
7. Како влијае училиштето врз социјализацијата на личноста и на групата?
8. Како влијаат мас-медиумите врз социјализацијата на личноста?

Изработи Т-табела за целото одделение на тема

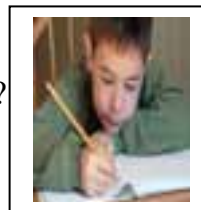
Позитивните и негативните влијанија на медиумите врз младите.

ПРИЧИНИ ЗА
ПОСТОЕЊЕ

ПРИЧИНИ
ПРОТИВ

ДЕВИЈАЦИЈА И ДЕВИЈАНТНО ОДНЕСУВАЊЕ НА ЛИЧНОСТА ВО ГРУПАТА

- 1.Објасни го зборот девијација!
- 2.Во кој момент станува збор за девијантно однесување?
- 3.Кои се причините за појавување на малолетна деликвенција?
- 4.Што е криминалитет?
- 5.Постојат ли добри причини за станување наркоман или алкохоличар?

ДЕВИЈАЦИЈА И ДЕВИЈАНТНО ОДНЕСУВАЊЕ ИСТРАЖУВАЧКА ТЕХНИКА-АНКЕТА

Поделете се во три групи! Секоја група треба да изврши различно истражување.

Прва група: *Девијација-Дали младината денес се однесува насилнички ?*

Број	на	испитаници
млади		стари

Направи анкетата од 50 испитаници.

Втора група: *Криминалитет-Дали во Република Македонија се зголемува криминалот?*

Број	на	испитаници
млади		стари

Направи анкетата од 50 испитаници.

Трета група: *Наркоманија- Дали лекувањето во здравствените установи ќе направи овие личности да го спасат својот живот?*

Број	на	испитаници
млади		стари

Направи анкетата од 50 испитаници.

ПРАВИЛА НА ОДНЕСУВАЊЕ ВО СРЕДИНАТА И ИСПОЛНУВАЊЕ НА ДОЛЖНОСТИТЕ

1. Каде се треба да се почитуваат правилата на однесување?
2. Што би се случило кога тие не би постоеле?
3. Постојат ли правила на однесување во твоето семејство?
4. Кои се правилата на однесување во другарувањето со другарите?
5. Наведи некои правила на однесување во твоето училиште!
6. Што е бонтон?

ТЕХНИКА-ГРОЗД

Со техниката грозд претстави го твоето однесување дома, во училиштето и со другарите.

КОНФЛИКТ И НЕГОВОТО РЕШАВАЊЕ

1. Конфликт е _____ и предизвикува _____.

2. Наведи ја причината поради која настануваат конфликти.

3. Кои се чекорите за разрешување на конфликтите?

4. Објасни го зборот насилство.

5. Што значи да бидеме толерантни?

6. Опиши конфликтна ситуација во која си се нашол/ла.

Напиши едно свое искуство кога си бил во конфликтна ситуација.

Важно: Немој да ја именувааш личноста за која пишуваш!

Опиши ситуација во која те повредице нечии зборови или однесување	Опиши ситуација кога некогo си го навредил со зборови или со однесување
Опиши некоја ситуација кога си бил сведок на некој конфликт, а притоа ништо не си презел.	Опиши некоја ситуација кога си бил сведок на некој конфликт и си се обидел да го спречиш.

ПРАВАТА НА ДЕЦАТА КАКО ЧОВЕКОВИ ПРАВА

1.Кога е усвоена Конвенцијата за правата на децата во РМ?

2.Кои се правата на децата?

3.Како се вика првата Детска амбасада?

4.Со што сезанимава Детската амбасада?

ПРАВАТА НА ДЕЦАТА КАКО ЧОВЕКОВИ ПРАВА

ТЕХНИКА –ПРОЗОРЕЦ

Сега	Во иднина

Тема бр. 3 Република Македонија во светот

Во оваа тема ќе се запознаеш со :

- културното наследство на тлото на Република Македонија;
- значењето на поимите: иселеник,иселеништво, миграција;
- значењето на поимите странец и странство;
- причините за престој на странците во нашата држава;
- најважните институции во ЕУ;
- со основните проблеми во светот и учеството на Р.Македонија во нивно разрешување.

СВЕТСКО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Задача: Размисли, дали некогаш си бил во посета на некоја значајна локација за која твоите родители ти кажале дека е од големо значење. Запиши го името на местото и примени **бура на идеи** за да ги евоцираш спомените. Презентирај ги своите мисли и спореди ги со уште неколку ученици.

Во **Списокот на светското културно и природно наследство на УНЕСКО** влегуваат објекти (на пример гори, планина, езеро, пустина, зграда, град) номинирани и одобрени од меѓународната Програма за светското наследство на Комисијата за светско наследство на УНЕСКО. Програмата има цел да каталогизира, да именува и да зачува објекти со културно и природно значење за општото наследство на човекот. Кон крајот на 2006 г. во списокот имало вкупно 830 објекти.

Во Македонија **Охридското Езеро и реонот околу него** се вклучени во списокот на УНЕСКО

УНЕСКО (англиски: *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*)
Организација за образование, наука и култура на Обединетите нации

Состојбата кај нашите соседи е ваква:

- Во Албанија само 2 локалитети се вклучени во Списокот на УНЕСКО. Би го спомнале **Бутринт** – древен град во близина на денешна Саранда.
- Во Бугарија вклучени се 7 локалитети. Од нив би ги спомнале: **Рилскиот манастир** на планината Рила, **Националниот парк Пирин**, **Несебар-стариот град**..
- Во Србија и во Косово се вклучени 4 локалитети. Би ги спомнале: **Ромулијана-стар град**, **Печката патријаршија** со многубројните икони...
- Во Грција има најголем број локалитети од сите наши соседи. Вкупно се 17. Најпознати се: **атинскиот Акропол (храм)** – во Атина, **Делфи** – место на кое се обожавале тогашните богови, **Епидавр**, **Родос**, **Метеори**, **Кутлеш** – каде што е пронајдено златното сонце, заштитниот знак на Македонците.

1

2

3

4

5

6

Сл. 1 Рилски манастир
Сл. 2 Кутлеш – Мак.
сонце
Сл.3 Акропол- Атина
Сл.4 Печка
патријаршија-фрескопис
Сл.5 Метеори- Грција
Сл.6 Бутринт- Албанија

ОХРИД И НЕГОВОТО ЕЗЕРО- БИСЕРИ НА УНЕСКО

Охридското Езеро е најголемо и најзначајно природно езеро во Македонија и од биолошки аспект, најзначајниот екосистем во Европа. Се карактеризира со богата историја, култура, археолошки наоѓалишта и природни убавини. Благодарение на ваквите особености, во 1980 година Охридското Езеро и градот Охрид се прогласени за Светско културно наследство под заштита на УНЕСКО.

Езерото е сместено во длабока и затворена котлина, на исток ограничена со планината *Галичица* (1945 m), а на запад со *Јабланица* (2257 m). Се наоѓа на надморска височина од 695 метри. Во сливот на Охридското Езеро припаѓаат 40 реки. За Охридското Езеро карактеристични се поголем број **ендемични организми**. Најпознати охридски ендемити се секако *охридската пастрмка* и *белвицата*.

Бреговите на Охридското Езеро биле населени од предисториско време. Најстарите археолошки населби датираат од околу 6000 години пр.н.е. Само на македонската страна од сливот се откриени повеќе од 170 археолошки места.

Современиот Охрид е наследник на **античкиот Лихнидос** (латински: *Lychnidus*). *Лихнидос* се наоѓал на патот *Виа Игнација*, најстарата и најзначајната римска сообраќајница на Балканот. Охридската област во крајот на VI век била изложена на масовна словенска колонизација. Охридската област до 30-тите години на VII век била колонизирана од *словенското племе Берзити*. Лихнид оттогаш го добил името Охрид. *Учителот и епископ Климент заедно со Наум* ги поставиле основите на т.н. *Охридска глаголска книжевна школа*. Благодарейќи на дејноста на Климент и Наум, градот Охрид, во втората половина на IX век израснал во еден од најразвиените и најпознатите средновековни словенски културни центри. Во времето на *царот Самуил* Охрид станал религиозен центар и главен град на царството. Неговите тврдини и ден денес стојат високо над самиот град. Охрид не само што бил најважниот град во регионот, туку бил и најважниот образовен центар и извор на писменоста на сите словенски народи. Во Охрид се наоѓа најстариот универзитет во Европа (IX век), додека во местото Плаошник близу градот се наоѓа реставрираната црква Св. Климент чии наоди укажуваат на фактот дека таму имало универзитет од XIII век.

Турскиот патеписец *Евлија Челебија* го посетил Охрид во XIV век и забележал дека градот има 365 цркви, по една за секој ден од годината. Денес има околу 100 цркви.

"Човек би рекол дека пред себе има дел од море истргнато од океанот и фрлено меѓу недостапните планини кои го опкружуваат од сите страни. На Охридското Езеро навистина му одговара името македонско слатководно море..."

акад. Синиша Станковиќ,

"Во Охрид на секој чекор ве следи мислата дека тука пред вас минал некој творец, некој човек, минале луѓе и цели генерации што оставиле свои траги."

д-р Никола Бошале,
(социолог и истражувач на минатото на Охрид, 1997)

Охридската тврдина (Самуилова)
Златната маска
Античкиот театар
Климентовиот манастир Светите Климент и Пантелејмон на Плаошник
Наумовиот манастир Свети Архангели
Црквата Св. Софија - Охридска
Света Богородица Перивлепта (Св. Климент)
Црквата Свети Јован Богослов - Канео
Галерија на охридските икони
Кујунџиство и филигран, охридски бисер
Школа за византиско сликање
Резбарски ателјеа

Места што треба да се посетат ако некогаш патот ве одведе во Охрид

ЕДНА СЛИКА – ИЛЈАДА ЗБОРОВИ

ИСТРАЖУВАЈ :

Со помош на текстот погоре, и со сликите на левата страна - научи за Охрид и за Охридското Езеро. Послужи се со Интернет, прашај ги постарите, собери слики од вашите семејни албуми....

Разговарајте на часот со наставникот и со соучениците и надополнете си ги знаењата....

А, потоа...

Проектна настава по групи на тема **ВРЕМЕПЛОВ (Лихнидос – Охрид – Охридско Езеро)**

1 група: Има задача да истражи за античкиот и средновековниот град Лихнидос

2 група: Има задача да истражи за модерниот град Охрид

3 група: Истражува за Охридското Езеро и за природните убавини карактеристични само за него

-Која година Охрид е ставен на списокот на УНЕСКО?

-Наброи неколку историски места во Охрид? Каде се наоѓа најстариот универзитет на Балканот?

-Која риба е ендемски вид во Охридското Езеро?

-Како е античкото име на Охрид?

-Како се вика тврдината на врвот над Охрид и кој бил нејзиниот сопственик?

АКО САКАШ ПОВЕЌЕ ДА ЗНАЕШ !

Интернационалниот охридски пливачки маратон – дел од Светскиот пливачки куп; патека “Климе Савин”- Св. Наум – Охрид, се одржува секоја година во јули. Главен покровител на Маратонот е претседателот на Р. Македонија. На Маратонот учествуваат пливачи-маратонци од многу држави од светот.

Маратонот започнува од Св. Наум на македонско-албанската граница. Езерото се препливува во правец на пристаништето во центарот на Охрид. Обично маратонците оваа патека ја препливуваат за околу 6 часа, што изгледа премногу долго и исцрпувачки. Тие се пропратени од нивните тренери и возбудени навивачи-љубители на спортот.

Ние можеме само да им оддадеме чест на овие маратонци за нивната храброст, упорност и издржливост за учествување на една ваква трка...

КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО ВО Р. МАКЕДОНИЈА

Културно наследство се *материјални и нематеријални добра*. Тие се сведоштво на човековото творештво во минатото и сегашноста, заеднички дела на човекот и природата. Поради своите вредности, содржини или функции, имаат културно и историско значење за една нација.

Културното наследство може да биде:
недвижно, движно и духовно.

Недвижно културно наследство

Споменици (археологија, напийиси, пийиерни живеалииша, надгробни споменици, меморијални објекти...).

Споменички целини (урбани, рурални и други населби или нивни делови и остатоци, вклучувајќи ја опремата на населбите)

Културни предел (области каде се гледа интeракцијата на човекои со природата - изградени подрачја, култни места, места поврзани со значајни настани,

градииша, некрополи, археолошки наоѓалииша)

Движно културно наследство

Археолошки предмети

(наоди од кој било вид и материјал, ископани од земја или извадени од вода кои потекнуваат од периоди што се предметни за археологијата или за нејзините помошни науки).

Етнолошки предмети (добра што сведочат за начинот на живеењето, активностите, обичаите, обредите, верувањата, идеите и креациите што се неопходни за да се разберат етничките

карактеристики и промените во материјалната и духовната култура меѓу различните ентитети).

Историски предмети - добра поврзани со значајни историски настани или со активности, **како и задолжителниот примерок на државни йари.**

Споменикот „Илинден“ уште познат и како **Македониум** Денес во самата купола се наоѓа гробот на **Никола Карев** и споменица и биста на **Тоше Проески.**

Кокино

Аквадукт во Скопје

Тумба Маџари - неолит

Крушевска Република заклетва

Уметнички предмет (слики и цртежи направени со рака на која било основа и од каков било материјал), оригинални скулпторски дела, уметнички композиции, гравури, бакрорези, литографии и постери и фотографии)

Технички предмет (машини, алати, инструменти, опрема, превозни средства и друго).

Архивска граѓа (одбран, изворен и репродуциран

документарен материјал од трајна вредност и од значење за државата, науката, културата и за други потреби)

Библиотечни добра (стари ракописи, средновековни и словенски, или ракописи на други јазици) што се однесуваат на Македонија, настанати до крајот на XIX век, првите изданија на книги на преродбеници и печатари или печатници во Македонија, старите карти и атласи на Македонија до 1913 година, посебни

библиотечни целини што потекнуваат од просветни, културни, научни, верски и други институции во Македонија до крајот на 1946 година или што се издадени до тој период, а се однесуваат на значајни историски настани во Македонија, ретки книги и семејни и лични библиотеки од научно или културно значење).

Кинотечни добра (кинематографско дело, односно негатив на слика и тон-негатив на филм, како и тонска копија на игран, цртан, документарен, научно-популарен и друг филм од националната или странска кинематографска продукција)

Фонотечни добра (изворен

материјал на снимени звуци односно оригинални орални, музички или друг вид звучни записи или нивни копии)

Зурла и тапан

Духовно културно наследство

Фолклорни добра (обичаи, обреди, преданија, умотворби, народни песни, приказни, легенди, поговорки, гатанки, танци, игри, стари и ретки занаети, традиционални вештини и други изрази од нематеријалното народно творештво)

Јазик (литературен, односно стандарден јазик и неговото писмо, како и локални говори на истиот јазик - дијалекти)

Топоними (имиња на езера, реки, извори, градови, села, патишта, планини ...)

Народно оро

Според последните податоци, Македонија поседува околу 7.000 недвижни споменици. Музејските и галериските колекции содржат над 500.000 експонати (археолошки и етнологски предмети, предмети од историско значење, како и предмети од применета уметност). Македонските градови од периодот на антиката се наш најголем трезор.

Во **исклучителните вредности** се вбројуваат материјалите од неолитот, наодите од *Анзабегово, Осинчани, Говрлево, Требенишките гробови, откриените златни маски*, христијанските базилики чиј максимален број е 330, со претпоставка дека може и да се зголеми. Во редот на највредните, покрај споменатите градови, ги додаваме *Стоби*, но и *Стибера, островот Голем Град, Вардарски Рид, Марвинци*, а во редот на највредните движни археолошки наоди ги вбројуваме *тетовската Менада*, главата на *Дионис од Јаболце*, двата *сатира* кои се наоѓаат во музејот во Белград, *златните наоди од Дебој, Требеништа, Делагожда*, но и *македонските бронзи, неолитските статуетки од Тумба Маџари*, наодите од локалитетот *Беранци*.

Покрај сите овие информации, слики, разговори, прашања, треба да се дополни знаењето за да остане трајно.

Проектна настава:

- Извршете посета на Историскиот музеј на Р. Македонија.
- Посетете и некои археолошки локалитети на територијата на Р. Македонија.
- Посетете некој верски објект кој бил значаен за нашата историја.
- Посетете ја Универзитетската библиотека за да го продлабочите своето знаење за духовното богатство на Р. Македонија.

И СТРАЖУВАЈ...

Разгледај убаво и размисли на која локација во Скопје те потсетува оваа стара фотографија? Самиот пронајди извори за да ги надополниш визуелните слики во твојата глава со текст. Самиот избери кои извори ќе ги користиш.

- ❖ Што има денес на тоа место?
- ❖ Дали си го посетил?
- ❖ По што се разликуваат старата од новата локација?
- ❖ Пронајди нови, модерни слики од оваа локација .
- ❖ Каков вид на културно наследство е фотографијата, а каков вид е локацијата на фотографијата?
- ❖ Дали знаеш кое движно културно наследство е пронајдено на оваа локација?

Напиши ги своите заклучоци тука !

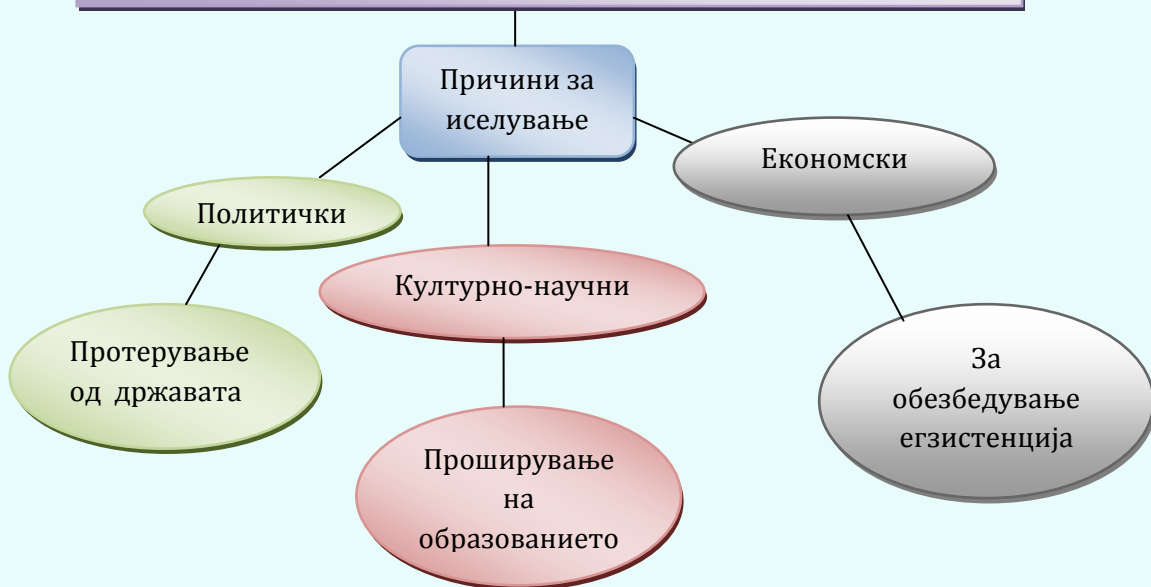
ИСЕЛЕНИШТВО ОД РМ ВО СВЕТОТ

Имате ли некои роднини или пријатели кои се иселени во странство?

Побарајте по весниц, списанија, на Интернет, како живеат иселениците во странство?

Иселеник е човек кој оди да живее и да работи во друга држава.

Миграција- преселување
Човечкиот натпревар за привлекување работна сила придонесува за пораст на миграционите текови.

Матица - матична земја и етничка територија.
На македонскиот народ матица му е Македонија. Тука тој е најконцентриран..

Напиши состав
„Еден иселеник
раскажува“

Географската распространетост на македонскиот народ денес е најмногу концентрирана на македонската етничка територија Македонија, во Европа, на Балканот, во западниот дел на Европа, на северниот дел на американскиот континент и во Австралија. Свкупноста на македонскиот народ денес е околу 3,5 и 4 милиони луѓе. Поради големиот број македонско население, Македонците активно учествуваат во политичкиот, во културниот и во економскиот живот на САД и на Канада, и.т. постои и македонско иселеничко лоби.

Македонската дијаспора ја сочинуваат Македонците кои живеат надвор од границите на Република Македонија. Институција која се грижи за иселениците од Македонија е *Матица на иселениците од Македонија*. Матицата соработува со сите иселеници, без разлика на нивната национална, политичка и верска припадност и мотивите за нивно иселување. Таа ги развива, ги продлабочува и ги проширува контактите со иселениците од Македонија. Тоа го прави со цел да придонесе за нивно културно и духовно обединување.

Тешкото- симбол на македонското печалбарство

Водење дебата: *Иселувањето на граѓаните на Р.Македонија е од економски причини*

1. Што е иселеник?
2. Каде имаме најмногу иселеници во светот?
3. Кој се грижи за врската помеѓу иселениците и татковината?

Прошири го своето знаење...

* Првите иселувања на Македонците започнале во 1900 година поради **политички и економски** причини. По неуспешните востанија за ослободување на татковината во почетокот на 20 век, многумина Македонци почнале да се иселуваат од родните огништа поради разни притисоци. Најчесто иселувањето било во прекуморските земји. Значително иселување на Македонците имало и по грчката државјанска војна, која од Егејска Македонија протера голем број луѓе кои заминаа во источните европски држави. Вториот бран на иселување на Македонците се случил во 70-тите и во 90-тите години на 20 век поради економски причини.

* Поради својата голема бројност (над 200.000) во една гимназија во Сиднеј работи и паралелка на македонски јазик, а Македонците во Австралија имаат и свои радио и ТВ-емисии. Познати се масовните протести на Македонците во Австралија за поддршка за независноста на Република Македонија на почетокот на деведесеттите години на XX век.

Сиднеј, Австралија

ИСТРАЖУВАЈ

* Македонското малцинство во *Бугарија, во Грција, во Албанија*

СТРАНЦИТЕ ВО Р. МАКЕДОНИЈА

Проектна настава: *Посета на еден странец во Македонија*

Со помош на наставничката, училишниот педагог и наставникот по англиски организирајте посета на странец кој живее во нашата татковина, а работи во дипломатско претставништво (амбасада). Размисли кои прашања ќе ги поставиш.

Јас ќе го прашам од каде доаѓа?

Зошто е тука?

Што му се допаѓа во нашата татковина?

На што тешко се навикнува?

Која наша храна највеќе му се допаѓа? Која е карактеристична храна за неговата татковина.

Ќе го прашам за убавините на неговата татковина.

Ќе зборувам на англиски. Што не знам ќе ја прашам наставничката....

По посетата сите добиени информации напиши ги во форма на извештај. По извршената посета, продолжи да ги прошируваш своите знаења за земјата од која доаѓа странецот. Користи интернет, атлас на светот, статии во весници, разговори со луѓе кои ја посетиле таа земја и др. Работа во групи

**Прва група : Сличностите на Р.Македонија со земјата од која доаѓа странецот;*

**Втора група : Разликите на Р.Македонија со земјата од која доаѓа странецот.*

Добиените сознанија претстави ги со Венов дијаграм.

СТРАНЕЦ е лице кое живее во земја каде што не е родено или натурализиран странец. Странците кај нас престојуваат од најразлични причини: *за работа во дипломатски претставништа – амбасади, доаѓаат да инвестираат, да се*

занимаваат со спорт или од други приватни причини. Без разлика од која причина тие доѓаат, населението треба да ја претстави својата земја на најдобар начин.

Кои странски земји си ги посетил?

ТАТКОВИНА

Друга држава-странство

странец

Сите земји освен твојата татковина се **странски земји**.

Веле Самак- Министер без ресор задолжен за привлекување странски инвестиции

Американскиот амбасадор во Република Македонија **Филип Рикер**

Истражување:

На сликите погоре имате двајца истакнати личности од македонската јавност. Првиот е македонски емигрант во Америка, сега Министер во Македонија. Вториот е американски државјанин како Амбасадор на САД во Македонија.

Поделете се во две групи и истражете ги нивните биографии. Разговарајте со одделението. Ако сте во можност замолете за средба во нивните кабинети. И забавувајте се додека истражувате, зошто знаењето е забава и сила.

- 1.Што е странец?
- 2.Наброј некои странски држави?
- 3.Кои странски земји си ги посетил?
4. Што е тоа натурализиран странец?

Прошири го своето знаење за една странска држава со која имаш некаква поврзаност (роднини, пријатели, или можеби желби за посета). Истражувај за неа, собирај слики, искази од постари, разговарај со странци од таа држава. Илустрирај го знамето и пронајди ја химната на таа држава на интернет. Истражувај уште за храната која ја јадат, за народната музика, за културата во таа земја и слично.... Илустрирај го тоа што го дозна...

Европска унија

Во кој предмет најчесто го сретнуваш зборот *унија*?
Што значи унија?
Наброи ги сите земји што ги знаеш на територијата на Европа!
Кои од нив се членки на Европската унија?

Како настанала Европската унија?

Идејата за Европската унија се појави по завршувањето на Втората светска војна.

Прва причина е обновување на добрите односи помеѓу Франција и Германија кои за време на војната беа на спротивни страни.

Втората причина е потребата да се создаде еден заеднички простор за соработка во областите кои претрпеле многу штета со војната.

Носител на оваа идеја е Французинот Жан Моне, а за првпат е презентирана од францускиот министер за надворешни работи Роберт Шуман на **9 мај 1950 година**. Затоа овој ден се смета за **роденден на Европската унија**, а секоја година се слави како **Ден на Европа**.

Земјите-членки на Унијата се самостојни само во водењето образовна политика, здравство и полиција. Сета останата политика ја водат според критериумите на ЕУ.

Европската унија се развивала врз многу традиции и култури на земјите-членки, но и на европски вредности. ЕУ ја поддржува соработката меѓу европските народи. Таа се залага за единство, но и за зачувување и негување на различностите.

Последните измени во правилата за функционирање на Европската унија се дел од т.н. **Лисабонски договор** кој влезе во сила на **1 декември 2009 година**. Според овој договор **најважните институции на ЕУ** се: Европскиот

парламент, Европскиот совет, Советот на министри, Висок претставник за надворешна и безбедносна политика, Европската комисија, Европскиот суд на правдата, Европскиот суд на ревизори, Европската централна банка, Економскиот и социјален комитет, Комитетот на региони и Европската инвестициона банка.

Европски парламент	★ ги претставува грѓаните на земјите членки ★ заедно со Советот на министри донесуваат закон
Европски совет	★ составен е од премиери и претседатели на земјите-членки; ★ со него претседава претседател на Европскиот совет; ★ има претседателот кој има 5 години мандат и кој: - претседава со состаноците на овој совет; - ја претставува ЕУ (како највисоко политичко ниво) во меѓународните односи)
Европска комисија	★ ги подготвува законите и буџетот ★ ги застапува интересите на ЕУ ★ за својата работа одговара пред Европскиот парламент

Која од овие институции одлучуваше за **визната либерализација** на нашата земја?

Советот на министри
Него го сочинуваат министри од сите земји-членки.

Членка на Европската унија може да стане секоја независна, самостојна и суверена земја која јасно искажала интерес да биде дел од големото европско семејство.

Критериуми што една земја треба да ги исполнува за влез во ЕУ:

1. Треба да се наоѓа во Европа
2. Треба да биде демократска земја која ги почитува човековите права и слободите на малцинствата .
3. Да има пазарна економија способна да ја поднесе меѓународната конкуренција.
4. Да биде способна да ги прифати обврските што ги носи зачленувањето.
5. Да располага со ефикасна администрација.

Процесот на зачленување е долг и тежок. Понекогаш и се наложува на земјата-кандидат да направи големи реформи. Затоа Европската унија има создадено повеќе финансиски програми за поддршка на овој процес.

Целиот пат кој една земја го изодува до стекнување на статусот земја-членка на ЕУ се нарекува процес на европска интеграција.

Република Македонија и ЕУ

Република Македонија јасно го искажа својот интерес за пристапување кон Европската унија и своите односи со ЕУ ги започна на 2 октомври 1992 година кога назначи свој претставник во седиштето на ЕУ во Брисел. Годици наназад Македонија ја зајакнува домашната администрација и стопанството, а широката јавност се информира за придобивките од ЕУ- членството.

Паралелно со ова ЕУ финансиски ја поддржува Македонија.

ИСТРАЖУВАЈ

Во табелата подолу запиши ги ЕУ и земјите- кандидати за која е понудена но, исто така, Европа и атлас на светот. Нека

имињата на земјите-членки на членство. Употреби ја картата употреби и интернет, карта на ти помогнат и постарите.

Основните проблеми во Светот и во Република Македонија

Пред тебе е слика од планетата Земја. Со помош на техниката *бура на идеи* размисли со кои проблеми се соочува светот.

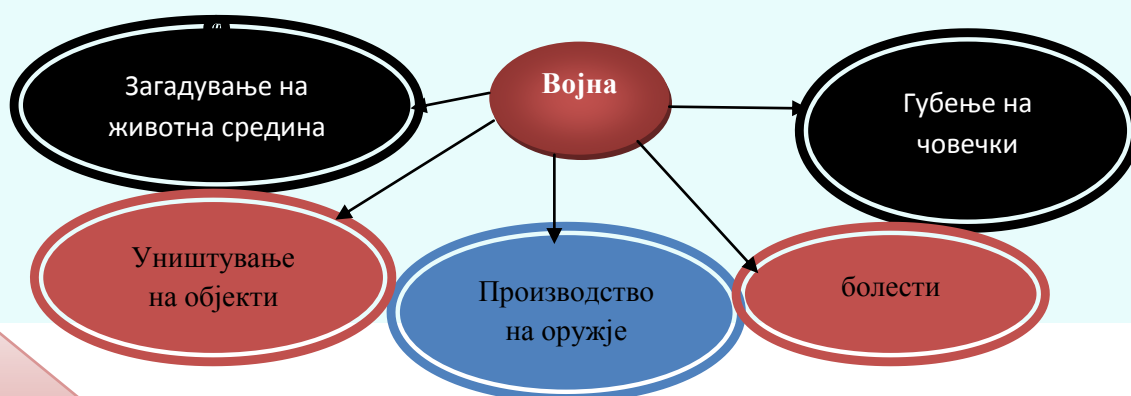

Добиените поими од бурата на идеи поврзи ги со дадените слики

Активност : Направи Т-табела на проблемите во светот и во Р.Македонија

Зачувување на мирот во светот е еден од најзначајните проблеми во светот. Војните се огромно зло на човештвото.

Активност: Како може да влијае војната врз уништување на светот (животната средина)

Дебата: Придонесот на Република Македонија кон глобалната безбедност и светскиот мир -на трибината Учество на Р.Македонија за зачувување на светскиот мир

Денес	Во иднина

ЕКОЛОГИЈА

Што сум научил досега за екологија?

Што ќе преземам за да ја заштитам нашата планета

Имате ли еко-патрола во одделението.? За што се грижи таа?

Активност 1: Фотографирај, извади исечоци од весници и списанија и твои цртежи на тема загадената животна средина.

Изработи фототапет!

Разгледај ги сликите во учебникот и направи споредба со фотографиите на фототапетот.

Активност 2: Направи фототапет од еколошки незагадени средини

Донеси заклучок разгледувајќи ги фотографиите од двата фототапети.

Што ќе преземе вашата **еко-контрола** за заштита на животната средина? Кој се грижи за одржување на хигиената во локалната средина во која живееш?

Еко-контрола има и во градот во кој живееш. Таа ги открива депониите и ги санкционира.

Глобалното затоплување нанаесува голема штета на планетата Земја. За намалување на последиците се преземаат разни мерки во светот па и кај нас.

Засади ја својата иднина -Ден на дрвото

Енергија

Потрошувачката на енергија е составен дел на секојдневниот живот . Енергијата ја има во секој дом, училиште, фабрика, станбен објект, односно насекаде. Побарувачката на енергија е во постојан пораст на светско, на регионално и на национално ниво. Ова се однесува на електричната и на топлинската енергија, како и на енергијата употребена во транспортот.

Електрична енергија

Сегашното светско производство на енергија се базира врз употреба на фосилни горива (јаглен, нафта и природен гас) и нуклеарна енергија, поради што енергетскиот сектор се јавува како најголем **загадувач на животната средина**, почнувајќи од **испуштањето на јаглероден диоксид** како еден од причинителите за глобалното затоплување, па се до радиоактивниот отпад кој се добива од нуклеарните центри. Неопходно е воведување на мерки на енергетска ефикасност.

Соларна енергија

Водна енергија

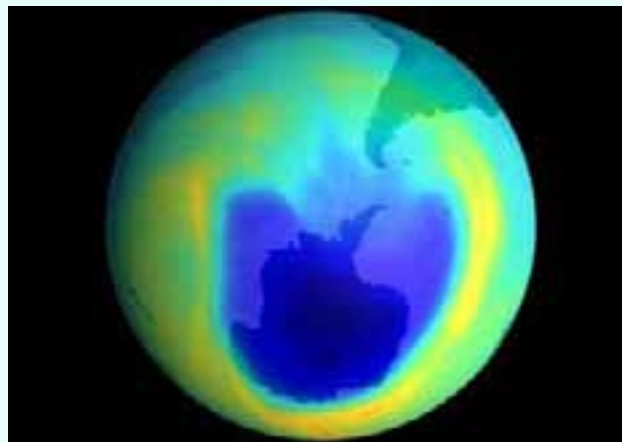
Користење сила на ветерот

Ова ќе придонесе за стабилизирање на брзиот пораст на побарувачката на енергија. Од друга страна, процентот на искористувањето на обновливите ресурси (енергијата од сонцето, ветерот, биомасата итн.) мора да се зголеми. Испуштањето на гасови кои предизвикуваат ефект на стаклена градина во атмосферата би се

стабилизирано и би се спречило понатамошно зголемување на климатски промени. Не би се создавале нови количества радиоактивен отпад, за кој не постои конечно решение за негово одлагање, а останува потенцијална опасност од загадување во следните

неколку стотици илјади години.

Озонска дупка над Антарктикот

Рамковната конвенција за климатски промени од 1992 год. е една од низата договори преку кои државите од целиот свет се здружуваат заедно за да се соочат со овој предизвик. Другите договори се занимаваат со прашања како што се **загадувањето на океаните, осиромашувањето на сувите земјишта, оштетувањето на озонската обвивка и брзото исчезнување на растителни и животински видови.**

Конвенцијата за климатски промени се насочува кон нешто особено вознемирувачко: ние го менуваме начинот на кој енергијата од Сонцето заедно дејствува со атмосферата на нашата планета и излегува од неа. Правејќи го ова, ние ризикуваме да ја промениме глобалната клима. Меѓу очекуваните последици се пораст на просечната температура на земјината површина и промени на климатските услови ширум светот.

Размисли на кој начин може да го спречиме ова!

Активности:

Поделете се во групи и проширете го своето знење ...

Прва група: загадување на океаните

Втора група: Осиромашувањето на сувите земјишта

Трета група: Оштетувањето на озонската обвивка

Четврта група: Брзото исчезнување на растителни и животински видови

Користете литература, енциклопедии, интернет, стари учебници.....

Своите собрани податоци претставете ги на хамер и закачете ги на училишниот сид.

Иди види на
www.google.com

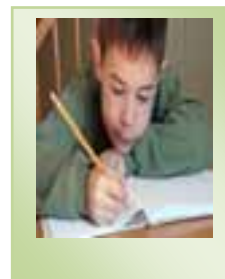
П
Р
О
В
Е
Р
И

Г
О
С
Т
Е
В
С
К
И
О
Т

З
Н
А
Н
Е

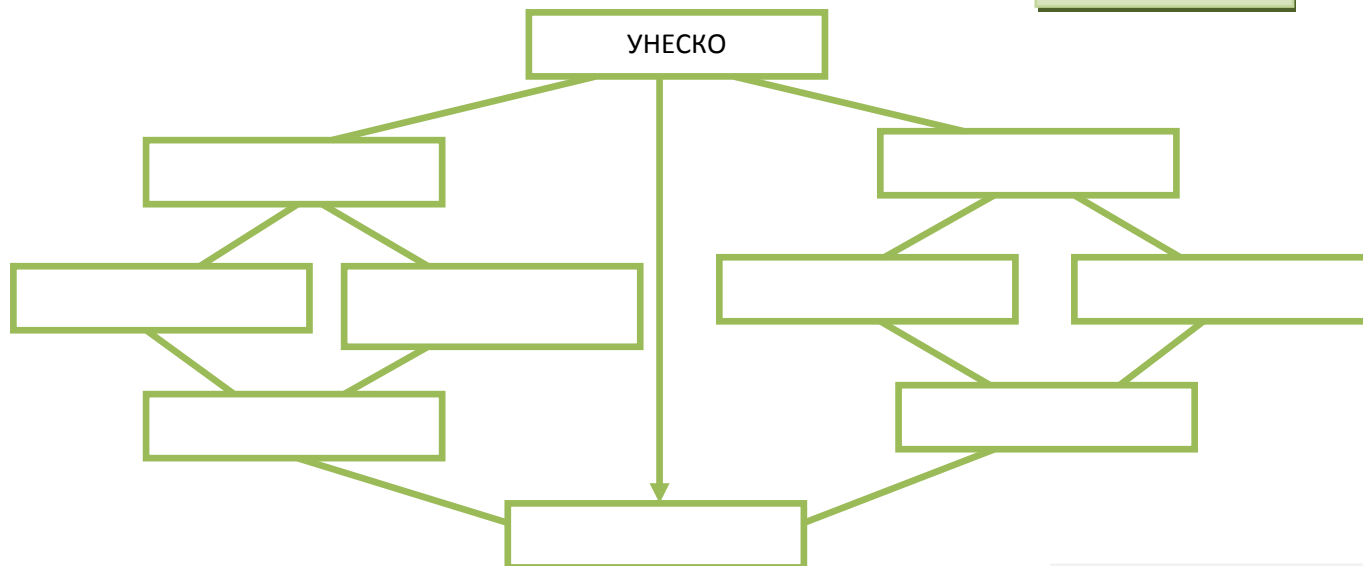
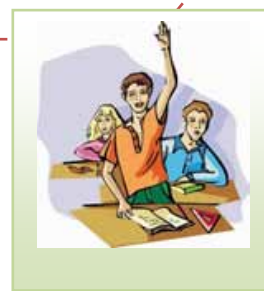
КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

- 1.Што го сочинува културното наследство на некоја земја?
- 2.Какво може да биде културното наследство?
- 3.Што опфаќа недвижното културно наследство?
- 4.Што се тоа археолошки предмети?
- 5.Што е тоа духовно културно наследство?
- 6.Што спаѓа во наш најголем трезор?

ТЕХНИКА – ПРИЗМА

Градот Охрид и Охридското Езеро се веќе одамна под заштита на **УНЕСКО**. Изработете призма на тема УНЕСКО!

- 1.УНЕСКО е _____.
- 2.Колку објекти имало во списокот на УНЕСКО до крајот на 2006 година?
- 3.По колку локалитети кај нашите соседни држави се вклучени во списокот на УНЕСКО?
- 4.Наброи ги локалитетите во Република Бугарија кои се на списокот на УНЕСКО?

ИСЕЛЕНИШТВОТО ОД РМ ВО СВЕТОТ

1.Наброи ги причините за иселување на луѓето во други земји!

_____.

2.Иселеник е_____.

3.Миграција е_____.

4. Матица на иселениците е

_____.

5.Кој ја сочинува македонската дијаспора?

6.Во кои држави најмногу се иселени луѓето од РМ?

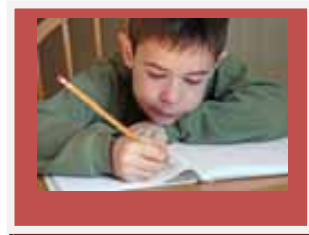

ТЕХНИКА: ГРОЗД

Во кои земји најмногу се иселуваат нашите луѓе? Обиди се со техниката грозд да ги разграничиш на поконкретни поими.

СТРАНЦИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

- 1.Објасни го поимот странец.
- 2.Кои се причините за престојот на странците во нашата земја?
- 3.Каква улога има земјата која сака да привлече странски инвеститори?
- 4.Кои се за нас странски земји?
- 5.Опиши го престојот во некоја странска земја!

Залепи неколку
фотографии од
земјата за која-
што пишуваше !

ЕВРОПСКА УНИЈА

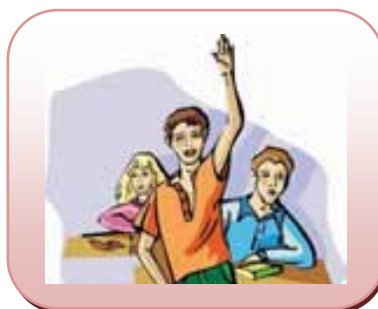
1. Која е причината за формирање на Европската унија?
2. Кога се појавила идејата за формирање на Унијата?
3. Кој е носител на идејата за формирањето?
4. Кога се слави Денот на Европа ?
5. За што се залага Европската унија?
6. Како се однесуваат земјите-членки на Европската унија?
7. Што се случило на 1 декември 2009 година?
8. Кои се најважните институции во ЕУ?
9. Кои се задачите на Европската комисија?
10. Според кои критериуми се станува членка на ЕУ?
11. Кога Р.Македонија ги започна преговорите за влез во ЕУ?
12. Според твоето мислење, кои се придобивките на земјите-членки на ЕУ?

Европската унија ја одржува соработката и единството меѓу европските народи и ги зачувува и ги негува различностите.

МРЕЖА НА ДИСКУСИЈА

ДА		НЕ
	<i>Дали РМ е подготвена да стане членка на ЕУ?</i>	

ОСНОВНИТЕ ПРОБЛЕМИ КАЈ НАС И ВО СВЕТОТ

- 1.Кои се основните проблеми во светот?
- 2.Како влијаат војните врз глобалниот свет?
- 3.Како да ја заштитиме животната средина?
- 4.Какви видови на енергија постојат?

Мрежа на дискусија

Да		Не
	Дали искористувањето на сончевата енергија е од еколошка важност?	

Залепи неколку слики од нашата планета Земја.

РЕЧНИК НА НОВИ ЗБОРОВИ

А

Аквадукт – воден мост –градени за време на Римското Царство за донесување вода од изворите во римските градови (вода за пиење, купатила , наводнување)

Автентично – оригинално

Асимилаторска политика – насилна политика која за власт се служи со секакви можни средства

Апелационен суд – повисок суд од основниот за повторно разгледување на некој предмет

Атракции – привлекување на сечие внимание

Архива – одделение каде се чуваат стари документи

Амбасада – дипломатско претставништво на една држава

Администрација – управа

Б

Бакшиш – пари за награда

Буџет – каса на државата

Библиотечен материјал – книги сместени во библиотека

Будизам – религија проширена во Кина, во Кореја, во Јапонија, наречена според нејзиниот основач Буда

В

Валута – монетарен систем на една земја

Вазал – личност зависна од друга личност на покрупниот феудалец

Возобновена – реновирана

Врховен суд – највисок степен на судот

Вероисповед – духовно размислување, изразување на личноста

Виртуелни библиотеки – е-библиотеки, електронска книга

Визна либерализација – ослободување од виза за патување во странство

Д

Демократија – владеење на народот, секој граѓанин има право на глас и на свое мислење

Данок – давачка

Дијаспора – распространетост на некој народ низ светот

Деривати – тоа што е изведено и потекнува од нешто друго

Докторат – највисок академски степен

Дипломатија – правила, начела и начини на работа на една влада во меѓународната политика (вештина за одржување на меѓународните односи, способност за тактизирање)

Е

Економија – правилно распределување на трошоците

Еким – доктор

Етничка група – група на еден народ

Етникум – народ

Евокација – будење, оживување на спомен, сеќавање

Едукација – образование

Експлоатација – искористување на туѓата работа од страна на сопственикот на една фирма

Ендеми – единствени, уникатни

З

Знаменитост – обележје, препознатливост по нешто

Заклетва – свечена изјава дадена во одредена форма, со која едно лице тврди дека совесно ќе ја врши примената должност

И

Институции – установи

Империја – власт на римски владетел врз граѓаните и нивната сопственост

Интерпретација – изведување

Изобилство – богатство на нешто

Инвестиција – вложување пари за некоја работа

Ј

Јаничар – турски војник

Јудизам – религија чии приврзаници веруваат во нивниот основач Јуда

К

Крстопат – крстосница

Калдрма – пат поплочен со камења, плочник

Континентална клима – долги, суви, жешки лета и студени зими

Катастрофа – пропаст, настан што донесува тешки последици, хаос, уништување

Конституирана – формирана

Кабуки – приказ на историски романтични и љубовни драми со музичка придружба и игра

Кореографија – вештина за создавање и поставување на балетски игри и танци на сцена

Кодекс – правила

Компромис – спогодба со некого

Каталогизира – прибирање, подредување и класификација на податоците според азбучен ред, вид, карактеристика и др.

Конкуренција – соперништво, борба со неког за постигнување подобри резултати

Л

Локалитет – место, предел, крај, положба

Локална самоуправа – префрлување на дел од ингеренциите (овластувањата) од централната власт на општините

М

Модифицирано – изменето

Метропола – главен град на една земја (светски град со убав и модерен изглед)

Министер – личност што стои на чело на министерство

Мандат – времетраење на функцијата

Манифестација – јавен масовен настап

Магистратура – испит за титула магистар

Масакр – колеж, масовно касапење на жртви

Матица – матична земја на еден народ

Н

Наталитет – пораст на население

Надлежност – права и обврски

Недискриминација – неоспорување на правата што му припаѓаат некому

Некрополи – од грчки збор nekropolis што значи задгробен живот или свет на мртвите (поголеми гробишта)

О

Обред – изведување на некој обичај

Окупација – освојување на територија

П

Промоција – доделување на академски титули

Потурчување – присилно примање на турската вера

Прогресивни движења – напредни движења

Пратеник – член на парламент

Парламент – највисок законодавен орган

Преамбула – предговор, вовед

Презентира – претставување на нешто

Постхумно – посмртно

Р

Реставрирана – повторно обновена

Референдум – општонародно гласање

Ресорен министер – дел, гранка на државната управа на чело со министер

Ресурси – средства, извори на приходи

Рехабилитација – медицинско закрепнување, оздравување

Резба – моделирање на дрво

Ратифицира – одобрува

Рурални – селски (мотиви)

Репродуцира – повторно изведува

Реформа – преобликување, промена

Рамковна конвенција – договор за некое специјално прашање

С

Сеизмологија – наука за земјотреси

Судски спор – сложена судска расправа, разрешување на проблемите во државна институција (суд) меѓу две спротивставени страни

Сожителство – однос на еден народ со повеќе националности

Спектакл – гласна претстава со силни ефекти

Статус – правна состојба на слободен граѓанин со сите негови граѓански и политички права

Т

Транспорт – превоз

Таксуам – договарам

Терор – насилство

Традиција – пренесување обичаи, правила на однесување од колено на колено

Тектонски – вештачки

Трилер – психолошки жанр

Топографска карта – снимање на земјиште прикажано на карта

У

Услужни дејности – објекти каде се вршат разни услуги

Ф

Фаланга – борбен ред во форма на правоаголник (6 x 12)

Фашизам – систем на владеење

Филиграм – рачна изработка на благородни метали

Фрустрација – незадоволство

Х

Хиндуизам – религија на хиндуси кои веруваат во 4 главни божества : Шива, Брама, Вишну и Инара

Ц

Цивилизација – степен на развој на општеството

Тема број 1-Нашата татковина Република Македонија

Страница

1. Република Македонија-нашата татковина-Македонија	7
2. Соседи на Република Македонија	8
3. Државни симболи на Р. Македонија (грб, знаме, химна)	10
4. Метропола (поим)	12
5. Скопје-главен град на Република Македонија	13
6. Местоположбата на Република Македонија	15
7. Република Македонија-природни особености	17
8. Античко македонско кралство	18
9. Римско владеење во Македонија	19
10. Времето на словенските просветители- Св. Кирил и Методиј	21
11. Турското османлиско царство	23
12. Современа Македонија и нејзиното формирање	24
13. Државно уредување	26
14. Претседателот на Република Македонија	27
15. Собрание	28
16. Влада	28
17. Судска власт	29
18. Население во Република Македонија	30
19. Стопанство во Република Македонија	32
20. Природни ресурси	33
21. Стопански дејности	34
22. Туризам (поим)	35
23. Туризмот во Македонија	36
24. Бањски туризам и култура	38
25. Културен живот	39
26. Библиотека	40
27. Театар, балет, кино	41
28. Религии во Република Македонија	43
29. Верски заедници во Република Македонија	44
30. Права и должности на граѓаните во Република Македонија	45
31. <i>Провери го твоето знаење</i> Тема бр 1.....	49
32. Топографска карта на Р. Македонија	66

Тема број 2-Личноста во група и во општеството

1. Личност и група	69
2. Социјализација (поим)	71
3. Фактори на социјализација	72
4. Мас-медиуми како фактори	73
5. Социјални вештини	74
6. Девијација и девијантно однесување	76
7. Правила на однесување, должности и нивно исполнување	78
8. Конфликти и нивно решавање	80
9. Правата на децата	82
10. Провери го твоето знаење Тема бр 2.....	85

Тема број 3- Република Македонија во светот

1. Светско културно наследство.....	94
2. Охрид , Охридско Езеро-бисери на УНЕСКО	95
3. Културно наследство.....	97
4. Иселениците од Р. Македонија	101
5. Странците во Р. Македонија.....	103
6. ЕУ	105
7. Република Македонија и ЕУ	108
8. Република Македонија и светот	112
9. Провери го твоето знаење Тема бр 3.	113
10. Речник на нови зборови	119

Рецензенти:

Антоанела Петковска -претседател

Лилјана Стојановска-член

Соња Палчевска Ќосева-член

Стручен соработник:

Џонка Буковалова

Лектор:

Ксенија Митева

Компјутерска обработка:

Краљева Христина

Соња Кирковска